

Πέρα από την ταυτότητα

Φεμινισμός, ταυτότητα και πολιτικές της ταυτότητας

Σούζαν Χέκμαν (μτφ. pakiboy, Γενάρης 2012)

Εισαγωγή

Γιατί το θέμα της ταυτότητας έχει γίνει τόσο προβληματικό στη φεμινιστική θεωρία και πρακτική; Γιατί έχει ασκηθεί τόσο ευρεία κριτική στην ταυτότητα, γιατί έχει εξυβριστεί από φεμινίστριες πολλών διαφορετικών αντιλήψεων; Γιατί τα ζητήματα που εγείρονται από την ταυτότητα και οι πολιτικές της ταυτότητας μοιάζουν τόσο ατίθασα, γιατί αποτυγχάνουν να ενδώσουν σε οποιαδήποτε από τις πολλές λύσεις που έχουν προταθεί για να τα επιλύσουν; Παρά την πάνω από μια δεκαετία συζήτηση, τα προβλήματα που εγείρονται από την ταυτότητα και τις πολιτικές της ταυτότητας, μακράν του να εξαφανίζονται, γίνονται κάτι σαν εμμονή για τις φεμινίστριες.¹

Το γιατί έχει έτσι η κατάσταση δεν είναι άμεσα εμφανές. Τόσο η προσέγγιση στην ταυτότητα που είναι κυρίαρχη στο σύγχρονο φεμινισμό όσο και οι προϋποθέσεις των πολιτικών της ταυτότητας φαίνονται, αντιμέτωπες με το φεμινισμό, να είναι μοναδικά ακατάλληλες για τα προβλήματα που αυτός αντιμετωπίζει. Ειδικά στις Η.Π.Α., η θεωρία της ταυτότητας που ήταν στο κέντρο των φεμινιστικών συζητήσεων και διαφωνιών την περασμένη δεκαετία είναι μια εκδοχή αυτής [της θεωρίας] που αρθρώθηκε πιο δραματικά από την Τζούντιθ Μπάτλερ στο *Αναταραχή Φύλου* (1990) και τα μετέπειτα έργα. Παρόλο που η προσέγγιση της Μπάτλερ υφίσταται συχνά κριτική, είχε μια βαθιά επίδραση στις φεμινιστικές συζητήσεις για την ταυτότητα, ορίζοντας τους όρους για πολλές από αυτές τις συζητήσεις. Στο κέντρο της δουλειάς της Μπάτλερ βρίσκεται η αντικατάσταση της έννοιας μια σταθερής, ουσιώδους ταυτότητας με αυτήν μιας ταυτότητας που συντίθεται από κυμαινόμενες και ρευστές δυνάμεις λόγου. Η θεωρία της Μπάτλερ αντικαθιστά το ουσιώδες υποκείμενο του λόγου του μοντερνισμού και της ψυχαναλυτικής θεωρίας με την “μη ουσιώδη γυναίκα”, ένα ον κατασκευασμένο από τους λόγους που συντελούν τον κόσμο της. Η ταυτότητα που προτείνει η Μπάτλερ φαίνεται να εξαφανίζει όλα τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν από την μοντέρνα ταυτότητα “γυναίκα”, προβλήματα που αποτελούσαν διαρκή πληγή τόσο στην φεμινιστική θεωρία του πρώτου κύματος όσο και του δεύτερου κύματος του φεμινισμού. Στη θέση της η Μπάτλερ προτείνει μια κοινωνικά θεσμισμένη “γυναίκα” η οποία αντιστέκεται σε αυτήν την ταυτότητα αποκάλυπτοντας την ως φανταστική κατασκευή.

Οι πολιτικές της ταυτότητας, παρομοίως, φαίνεται να αποτελούν το απαραίτητο αντίδοτο για τα προβλήματα που έχουν αντιμετωπίσει οι γυναίκες στο πολιτικό πεδίο. Ο φεμινισμός του πρώτου κύματος, δίνοντας έμφαση στην ισότητα των ανδρών και των γυναικών, απευθύνθηκε στο πρόβλημα της πολιτικής ταυτότητας των γυναικών επιχειρώντας να χωρέσει τις γυναίκες στην παγκόσμια κατηγορία του “πολίτη”. Η ανακάλυψη του δεύτερου κύματος του φεμινισμού ότι αυτή η κατηγορία ήταν εγγενώς παρά συμπτωματικά αρρενωπή ακύρωσε αποτελεσματικά τη στρατηγική αυτή. Αλλά η λύση που προσέφερε ο φεμινισμός του δεύτερου κύματος, δίνοντας έμφαση στις διαφορές ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες και ορίζοντας τις φεμινιστικές πολιτικές με τους όρους της παγκόσμιας κατηγορίας “γυναίκα”, απεδείχθη εξίσου ελαττωματική. Η κατηγορία της “γυναίκας” διατήρησε την ηγεμονία της λευκής, μεσαίας τάξης, ετεροσεξουαλικής γυναίκας, ξαποστέλνοντας τις άλλες γυναίκες στα όρια των φεμινιστικών πολιτικών.

Από τη σκοπιά αυτή η έλευση των πολιτικών της ταυτότητας φάνηκε να είναι η τέλεια λύση για τις φεμινιστικές πολιτικές. Οι πολιτικές της ταυτότητας προσφέρουν μια πληθώρα ταυτοτήτων από τις οποίες οι γυναίκες μπορούν να διαλέξουν. Αντί να περιορίζονται σε μια γενική και αναγκαστικά ιεραρχική κατηγορία “γυναίκα”, οι γυναίκες μπορούν να διαλέξουν μια ταυτότητα που να τους ταιριάζει, μια που να αντηχεί την ιδιαίτερη κατάστασή τους. Οι πολιτικές της ταυτότητας έχουν ξεπεράσει τις ομογενοποιητικές τάσεις του δεύτερου κύματος του φεμινισμού αναγνωρίζοντας τις διαφορές ανάμεσα στις γυναίκες, και, πιο σημαντικά, επιτιθέμενες στην ιεραρχία που συγκαλύπτεται πίσω από την έννοια “γυναίκα”.

Η υπόσχεση που ακολουθεί τη νέα φεμινιστική θεωρία της ταυτότητας και τις φεμινιστικές

πολιτικές της ταυτότητας, ωστόσο, δεν έχει υλοποιηθεί. Πολλές φεμινίστριες έχουν υποστηρίξει ότι η θεωρία της ταυτότητας της Μπάτλερ φτάνει μέχρι την αποσταθεροποίηση της ταυτότητας. Αλλά το ποιο ακριβώς είναι το πρόβλημα με τη θεωρία της Μπάτλερ και με τι θα μπορούσαμε να την αντικαταστήσουμε παραμένει ασαφές. Οι πολιτικές της ταυτότητας σαν στρατηγική για την πολιτική ενίσχυση των γυναικών έχουν επίσης υποστεί ευρεία κριτική. Παρά τις κριτικές αυτές, ωστόσο, πολλές φεμινίστριες είναι επιφυλακτικές στο να εγκαταλείψουν εντελώς αυτή τη στρατηγική, επειδή φαίνεται να αποτελεί απαραίτητο όχημα για το πολυποικίλο σύνολο γυναικών στο πολιτικό πεδίο.ⁱⁱ

Πεποιθήσή μου είναι ότι αυτό το αδιέξοδο είναι αποτέλεσμα δυο θεμελιωδών προβλημάτων. Πρώτον, η θεωρία της ταυτότητας που προωθεί η Μπάτλερ και διαμορφώνει τη βάση πολλών φεμινιστικών κριτικών των πολιτικών της ταυτότητας κείται πάνω σε μια υποκείμενη παρεξήγηση: ότι δεν υπάρχει ενδιάμεσο έδαφος μεταξύ του μεταφυσικού υποκειμένου του μοντερνισμού από τη μια και της πλήρους αποδόμησης της ταυτότητας από την άλλη. Στο ζήλο της να αποδομήσει το υποκείμενο του μοντερνισμού, η Μπάτλερ ενστερνίζεται το εκ διαμέτρου αντίθετό του: το υποκείμενο ως φανταστική κατασκευή, φαντασία, παιχνίδι. Υποστηρίζω ότι αυτή είναι μια λαθεμένη αντίθεση και ότι ένα ενδιάμεσο έδαφος για την ταυτότητα είναι και εφικτό και απαραίτητο. Η θέση μου είναι ότι η ταυτότητα μπορεί και πρέπει να οριστεί ως έχουσα ένα σταθερό έδαφος, αυτό που ονομάζω ένα μη γειωμένο έδαφος (ungrounded ground), αλλά ότι ο ορισμός αυτός δεν προϋποθέτει το μεταφυσικό φορτίο του υποκειμένου του μοντερνισμού. Το δεύτερο πρόβλημα στη συζήτηση σχετικά με την ταυτότητα και τις πολιτικές της ταυτότητας σχετίζεται και με το υποκείμενο του μοντερνισμού. Το υποκείμενο του μοντερνισμού που η Μπάτλερ απορρίπτει είναι ορθολογικό, αυτόνομο και, πιο σημαντικά, αποσωματοποιημένο. Στο πολιτικό πεδίο αυτό το υποκείμενο μεταφράζεται στον “παγκόσμιο πολίτη” ο οποίος δεν έχει φυλή, τάξη, φύλο, ή πολιτισμό. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, αυτός ο παγκόσμιος πολίτης έχει μια πολύ διακριτή ταυτότητα -ο λευκός, άνδρας, ιδιοκτήτης, της Λοκιανής παράδοσης- και αυτή η συγκεκριμένη ταυτότητα είναι προϋπόθεση για την πολιτική συμμετοχή. Αυτή η ταυτότητα είναι που έχει δημιουργήσει το πρόβλημα που προσπαθούν να αντιμετωπίσουν οι πολιτικές της ταυτότητας. Η θέση μου είναι ότι το αντίδοτο σε αυτές τις πολιτικές δεν είναι μια εξάπλωση πολλαπλών ταυτοτήτων στην πολιτική αλλά, μάλλον, η αφαίρεση της ταυτότητας εντελώς από τη σφαίρα της πολιτικής.

Δε θα είμαστε σε θέση να προχωρήσουμε πέρα από τα προβλήματα που έχουν δημιουργήσει το παρόν φεμινιστικό αδιέξοδο όσον αφορά την ταυτότητα και τις πολιτικές της ταυτότητας, εκτός κι αν κατανοήσουμε τις ρίζες των προβλημάτων αυτών. Σκοπός μου είναι στην ακόλουθη κριτική της θεωρίας της ταυτότητας της Μπάτλερ και των κριτικών των πολιτικών της ταυτότητας είναι τόσο να αποκαλύψω τις ρίζες αυτές όσο και να προτείνω εναλλακτικές. Η θέση μου για, πρώτον ένα ενδιάμεσο έδαφος όσον αφορά την έννοια της ταυτότητας και, δεύτερον μια πολιτική πέρα από την ταυτότητα ενισχύεται από την πεποίθηση ότι οι φεμινίστριες πρέπει να υπερβούν μάλλον παρά να αντικαταστήσουν τα λάθη της ταυτότητας.

Πράττοντες και πράξεις: η θεωρία της ταυτότητας της Μπάτλερ

Το να πούμε ότι το *Αναταραχή Φύλου* της Τζούντιθ Μπάτλερ άλλαξε το θεωρητικό τοπίο των φεμινιστικών θεωριών της ταυτότητας είναι λίγο· είναι πιο ακριβές το να πούμε ότι από το *Αναταραχή Φύλου* και μετά, οποιαδήποτε φεμινιστική ανάλυση της ταυτότητας πρέπει να συνεκτιμήσει τη θεωρία της Μπάτλερ. Είναι προφανές, επιπλέον, ότι το να αλλάξει πλήρως τις φεμινιστικές θεωρίες της ταυτότητας και την φεμινιστική πρακτική των πολιτικών της ταυτότητας ήταν ακριβώς η πρόθεση της Μπάτλερ. Οι πρώτες σελίδες του *Αναταραχή Φύλου* κάνουν ξεκάθαρο το ότι αντικείμενα της κριτικής της Μπάτλερ είναι η ταυτότητα “γυναίκα” και τα είδη της πολιτικής που διαμορφώνονται από την ταυτότητα αυτή. Ειδικά, πρόθεσή της είναι να αποκαλύψει την ευαλωτότητα της πρώτης και, ακολούθως, τη ματαιότητα των δεύτερων. Στην κριτική μου της Μπάτλερ, πρόθεσή μου είναι να δείξω ότι η έννοια της ταυτότητας φύλου την οποία προτείνει σαν εναλλακτική στη “γυναίκα” είναι τόσο προβληματική όσο και η πρωτότυπη έννοια και, ακολούθως, ότι η έννοια της αντίστασης την οποία υποστηρίζει σαν αντίθετη στις πολιτικές της ταυτότητας εί-

ναι εξίσου προβληματική.

Το αντικείμενο της κριτικής της ταυτότητας που κάνει η Μπάτλερ είναι το υποκείμενο του μοντερνισμού, ένα υποκείμενο που ορίζεται ως συντελούμενο από μια αμετάβλητη ουσία, μια πυρηνική ταυτότητα. Η κεντρική της θέση είναι ότι τα κλειδιά σε αυτή την αμετάβλητη ταυτότητα είναι οι σταθεροποιητικές έννοιες του βιολογικού φύλου (sex), του φύλου (gender), και της σεξουαλικότητας. Ενάντια σε αυτή τη σύλληψη της ταυτότητας του υποκειμένου η Μπάτλερ προσφέρει ένα πλήθος επιχειρημάτων. Πρώτον, ισχυρίζεται ότι το υποκείμενο του μοντερνισμού κείται πάνω σε ένα οντολογικό λάθος. Δεν υπάρχει, υποστηρίζει, καμία “αμετάβλητη ουσία” που να ονομάζεται “άνδρας” ή “γυναίκα” αλλά, μάλλον οι ταυτότητες αυτές παράγονται μέσα από την εξαναγκαστική διευθέτηση (κάποιων) χαρακτηριστικών σε συμπαγείς ακολουθίες του φύλου. (1990:24). Η οντολογική υπόθεση του υποκειμένου του μοντερνισμού, επομένως, είναι λαθεμένη: δεν υπάρχει κανένα “εκεί” εκεί: “Δεν υπάρχει κανένα φύλο πίσω από τις εκφράσεις του φύλου” (1990:25)· το έμφυλο σώμα “δεν έχει κανένα οντολογικό καθεστώς πέρα από τις ποικίλες πράξεις που συντελούν την πραγματικότητά του” (1990: 136).

Το δεύτερο επιχείρημα της Μπάτλερ είναι ότι αυτή η οντολογική φανταστική κατασκευή, η ταυτότητα “γυναίκα”, συγκαλύπτει τις πράξεις μέσα από τις οποίες συντελείται. Η υπόθεση ότι η “γυναίκα”, είναι μια σταθερή οντότητα, με άλλα λόγια, μας τυφλώνει ως προς τη σύσταση αυτής της οντότητας: τη βλέπει αντίθετα ως “φυσική”. Ενάντια σε αυτό, η Μπάτλερ υποστηρίζει ότι στόχος της είναι να παράγει μια “γενεαλογία του φύλου” που να αποκαλύπτει τις ενδεχόμενες πράξεις που συνιστούν την εμφάνιση της φυσικής αναγκαιότητας (1990:35). Αν η “αμετάβλητη ουσία” “άνδρας” ή “γυναίκα” παράγεται μέσα από την εξαναγκαστική διευθέτηση χαρακτηριστικών σε συμπαγείς ακολουθίες του φύλου, τότε η Μπάτλερ θέλει να αποκαλύψει την πηγή της εξαναγκαστικότητας πίσω από αυτή τη διαδικασία.

Για να εγκαταστήσει αυτά τα δύο επιχειρήματα, η Μπάτλερ επεξεργάζεται την εναλλακτική της θεωρία του φύλου: την επιτελεστικότητα. Αν δεν υπάρχει κάποια ουσία πίσω από τη φυλετική ταυτότητα, τότε “αυτή η ταυτότητα συντίθεται επιτελεστικά από τις ίδιες τις “εκφράσεις” που λέγεται πως είναι αποτελέσματά της” (1990:25). Η φυλετική ταυτότητα “συντίθεται αδύναμα στο χρόνο, καθιερώνεται μέσα από ένα, εξωτερικό τόπο μέσα από μια *στυλιζαρισμένη επανάληψη πράξεων*” (1990:140, έμφαση στο πρωτότυπο). Αυτή η θέση προωθούμενη αρχικά στο *Αναταραχή Φύλου*, ξεκαθαρίζεται στο ακόλουθο βιβλίο της Μπάτλερ, *Σώματα με Σημασία* (1993). Εδώ η Μπάτλερ υποστηρίζει ότι στο *Αναταραχή Φύλου* δεν όρισε το φύλο (sex) σαν μια “επιτέλεση” με την έννοια ενός προϋπάρχοντος υποκειμένου που επιτελεί ένα ρόλο. Υποστηρίζει, καλύτερα, ότι πρόθεσή της ήταν να ορίσει το φύλο (sex) σαν επιτελεστικότητα με την έννοια του ότι συνεπάγεται την επιβεβλημένη επαναληπτικότητα των νορμών που συνιστούν το υποκείμενο. Δεν πρόκειται για ελεύθερο παιχνίδι, αλλά μάλλον, περιορισμένο από την ηγεμονία των συγκεκριμένων φυλετικών νορμών (1993: 94-5).

Θα πρέπει να είναι εμφανές από τα επιχειρήματα αυτά το γιατί η Μπάτλερ απορρίπτει τις πολιτικές της ταυτότητας. Οι πολιτικές της “γυναίκας” όχι μόνο στηρίζονται σε μια οντολογική σύγχυση, αλλά είναι στην πραγματικότητα καταστρεπτικές για το σκοπό του φεμινισμού γιατί συγκαλύπτουν τους μηχανισμούς που απαρτίζουν την υποταγή των γυναικών. Στην αρχή του *Αναταραχή Φύλου* η Μπάτλερ δηλώνει ότι, “Η φεμινιστική κριτική θα πρέπει επίσης να καταλάβει πως η κατηγορία “γυναίκα”, το υποκείμενο του φεμινισμού, παράγεται και περιορίζεται από τις ίδιες τις δομές εξουσίας μέσα από τις οποίες αναζητάται η χειραφέτηση” (1990:2). Οι πολιτικές της ταυτότητας συγκαλύπτουν τις πολιτικές πηγές, τις πηγές λόγου του κατασκευασμένου πυρήνα της φυλετικής ταυτότητας. Αποδομώντας τις πολιτικές της ταυτότητας, ωστόσο, μπορούμε να εγκαθιδρύσουμε ως πολιτικούς του ίδιους τους όρους μέσα από τους οποίους αρθρώνεται η ταυτότητα (1990:148).

Αν οι πολιτικές της ταυτότητας είναι καταστρεπτικές για το σκοπό του φεμινισμού, τότε ποιου είδους αντίσταση είναι κατάλληλη για τις φεμινίστριες; Ή, με τους όρους του τίτλου του βιβλίου της, πως δημιουργούμε την αναταραχή του φύλου; Αντιμέτωπη με την ερώτηση αυτή, η απάντηση της Μπάτλερ είναι ξεκάθαρη: η αναταραχή του φύλου δημιουργείται “κάνοντας” το φύλο όπως υποτίθεται ότι πρέπει να γίνεται. Η πρώτη επεξεργασία αυτής της στρατηγικής είναι το

επιχείρημα της Μπάτλερ ότι αν το φύλο καθιερώνεται μέσα από πολλαπλούς τρόπους, τότε μπορεί να διαρραγεί και με πολλαπλούς τρόπους. Τέτοιες διαρρήξεις, ελπίζει, θα αποκαλύψουν την ενδεχομενικότητα της έμφυλης ταυτότητας και επομένως της τρωτότητά της (1990: 32-4). Αυτό το ασαφές σχήμα προσδιορίζεται στο τέλος του *Αναταραχή Φύλου* στην στρατηγική του pastiche (απομίμηση/συνονθύλευμα). Η Μπάτλερ διακρίνει προσεχτικά το pastiche, την διακωμώδηση μιας αντίληψης ενός πρωτοτύπου, από την παρωδία, την διακωμώδηση ενός πρωτοτύπου (1990: 138). Το pastiche, καταλήγει, θα δημιουργήσει την αναταραχή φύλου η οποία θα υπονομεύσει τις κατασκευές/ δομές του φύλου (1990:147).

Σε μια πιθανώς καθαρή αναγνώριση της ακαταλληλότητας αυτών των ασαφών σχημάτων, η Μπάτλερ επιστρέφει στο θέμα της αντίστασης στο *Σώματα με Σημασία*. Εδώ εισάγει μια επεξεργασία της θεωρίας της που θέτει σημαντικούς περιορισμούς στις δυνατότητες αντίστασης. Η αντίσταση, υποστηρίζει, δεν μπορεί να εισέλθει στη δυναμική μέσω της οποίας το συμβολικό επαναλαμβάνει την ισχύ του αν θέλει να επιτύχει να εκτοπίσει αυτή την ισχύ. Αυτό σημαίνει ότι η ριζοσπαστική άρνηση του νόμου του φύλου (law of sex), και, ειδικά, ο ενστερνισμός του αντίθετού του, θα χρησιμεύσει στο να ενισχύσει μάλλον παρά να υποκαταστήσει το νόμο (1993: 106-13).

Η Μπάτλερ αναγνωρίζει ότι η στρατηγική που απορρίπτει -η απόλυτη εναντίωση στο νόμο του φύλου- είναι ελκυστική. Η απαίτηση να ξεπεράσουμε δραστικά του καταστατικού περιορισμούς του νόμου, επισημαίνει, είναι από μόνη της μια μορφή βίας. Αλλά παρόλα αυτά επιμένει ότι αυτή η στρατηγική είναι καταδικασμένη. Υποστηρίζει, για παράδειγμα, ότι μια λεσβία που αντιτίθεται πλήρως στην ετεροσεξουαλικότητα μπορεί να είναι περισσότερο υπό την εξουσία της απ' ότι μια κανονική (straight) γυναίκα (1993: 116-17). Η εναλλακτική της Μπάτλερ είναι αυτό που αποκαλεί "θέσεις αντίστασης", ειδικά οι "κουίρ πολιτικές". Κάποιες αποκηρύξεις είναι βοηθητικές· κάποιες άλλες όχι. Μπορούμε να συμπεράνουμε από αυτό ότι οι κουίρ πολιτικές ανήκουν σ' αυτές· οι "κανονικές" λεσβιακές πολιτικές όχι. Αλλά δε μας δίνει ποτέ συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές με τις οποίες να μπορούμε να διακρίνουμε το ένα απ' το άλλο. Είναι σημαντικό το ότι στο τέλος του βιβλίου η ίδια η Μπάτλερ εγείρει αυτό το ζήτημα ρωτώντας: "Πως θα ξέρουμε τη διαφορά ανάμεσα στην εξουσία που προωθούμε και την εξουσία στην οποία αντιθέμεθα;" (1993:241). Αντί να απαντήσει αυτή την ερώτηση, θέτει μια άλλη: "Είναι, θα μπορούσε να απαντήσει κάποιος, θέμα "γνώσης";" Το λάθος μας, υπονοεί, είναι το να υποθέτουμε ότι αυτή η διάκριση είναι κάτι που μπορεί να κατανοηθεί πλήρως και τελειωτικά.

Τα δύο συμπεράσματα τα οποία θέλω να εξάγω από την ανάλυση του έργου της Μπάτλερ συνδέονται στενά. Πρώτον, η θεωρία της ταυτότητας φύλου της Μπάτλερ σαν επιτελεστικότητα είναι ακατάλληλη για έναν λόγο τον οποίο και η ίδια καταδικάζει: υιοθετεί το εκ διαμέτρου αντίθετο της θέσης την οποία απορρίπτει και, έτσι, συντίθεται και περιορίζεται από την έννοια αυτή. Όπως επανειλημμένα μας λέει η Μπάτλερ, τα αντίθετα κατοικούν το ένα το άλλο. Απορρίπτει το αντίθετο του νόμου του φύλου σαν πιθανό τόπο αντίστασης. Κι όμως η θεωρία του φύλου (gender) σαν επιτελεστικότητα την οποία ενστερνίζεται είναι κι αυτή ένα αντίθετο. Η Μπάτλερ απορρίπτει την οντολογία του υποκειμένου του μοντερνισμού, μια οντολογία της αμετάβλητης ουσίας του βιολογικού φύλου (sex). Αλλά στη συνέχεια υιοθετεί το αντίθετο αυτής της έννοιας, μια φυλετική ταυτότητα χωρίς ουσία. Με τους όρους της ίδιας της θεωρίας, αυτή είναι μια προβληματική στρατηγική.

Υπάρχουν ενδείξεις ότι, ως ένα σημείο, η Μπάτλερ αναγνωρίζει την ευαλωτότητα της θέσης της. Στο βιβλίο που ακολουθεί το *Σώματα με Σημασία*, στο *Η Ψυχική Ζωή της Εξουσίας* (1997), η Μπάτλερ απομακρύνεται από τα σχετικά πρακτικά ζητήματα της ταυτότητας και των πολιτικών της ταυτότητας στρεφόμενη στο βασίλειο της αφηρημένης θεωρίας. Συνεχίζει να υποστηρίζει ότι πρέπει να απορρίψουμε κάθε εσωτερικό πυρήνα της υποκειμενικότητας. Αλλά αποδέχεται επίσης, αν και μόνο φευγαλέα, ότι μια κάποια εκδοχή αυτού του πυρήνα είναι αναγκαία για την ψυχική υγεία. Υποστηρίζει ότι, τα παιδιά, για να "αντέξουν με την ψυχική και κοινωνική έννοια πρέπει να υπάρξει εξάρτηση και θεμελίωση μιας σύνδεσης (attachment): δεν υπάρχει περίπτωση να μην αγαπούν, όταν η αγάπη είναι δεμένη με τις απαιτήσεις της ζωής" (1997:8). Επίσης, σε μια συζήτηση της πιθανότητας ενός ηθικού υποκειμένου, η Μπάτλερ σημειώνει ότι:

...θα μπορούσαμε να ξαναδιαβάσουμε το "υπάρχειν" σαν ακριβώς την δυνατότητα που παραμένει ακατάλυτη από οποιαδήποτε αμφισβήτηση. Μια τέτοια αποτυχία αμφισβήτησης μπορεί κάλλιστα να υπονο-

μεύσει την ικανότητα του υποκειμένου να “είναι” με μια ταυτόσημη ως προς τον εαυτό του (self-identical) έννοια, αλλά μπορεί να σημαίνει επίσης και το μονοπάτι προς ένα πιο ανοιχτό, ακόμα πιο ηθικό είδος ύπαρχειν, ένα ύπαρχειν από ή για το μέλλον.ⁱⁱⁱ

Όλα τα βασικά θέματα της Μπάτλερ βρίσκονται εδώ: ο ορισμός της αντίστασης σαν μια αποτυχία υποκειμενοποίησης· η άρνηση ενός “ταυτόσημου” υποκειμένου. Αλλά υπάρχει επίσης και ένα άλλο στοιχείο: ένα “υπάρχειν” που ξεφεύγει από την υποκειμενοποίηση. Το σε τι συνίσταται αυτό το “υπάρχειν” είναι γρίφος. Ακούγεται όλως περιέργως σαν ένα ουσιώδες ύπαρχειν, αλλά προφανώς δεν μπορεί να είναι αυτό γιατί η Μπάτλερ έχει αρνηθεί κατηγορηματικά την ύπαρξη μιας τέτοιας οντότητας. Θα ήθελα να εισηγηθώ ότι η Μπάτλερ, με την έμμονη επιθυμία της να απορρίψει την πιθανότητα ενός ουσιώδους υποκειμένου, αναγκάζεται από τη λογική του επιχειρηματός της να εκπέσει και πάλι σε ακριβώς αυτό το υποκείμενο. Με άλλα λόγια, η υπεράσπιση του εκ διαμέτρου αντίθετου του ουσιώδους υποκειμένου την οδηγεί πίσω σε μια εκδοχή του υποκειμένου αυτού. Η μη υπερασπίσιμη έννοια της φυλετικής ταυτότητας της Μπάτλερ συνεπάγεται μια μη υπερασπίσιμη έννοια της αντίστασης. Τι, συγκεκριμένα, πρέπει να την κάνουμε τη θεωρία της αντίστασης σαν *pastiche*; Πως μεταφράζεται αυτή σε συγκεκριμένες πολιτικές δράσεις; Πως μπορούμε να διακρίνουμε ανάμεσα σε πράξεις που αποσταθεροποιούν το φύλο και σε αυτές που συμμορφώνονται στο νόμο του φύλου; Μας λέει ότι αυτή η διάκριση δεν μπορεί να γνωσθεί πλήρως και τελειωτικά. Αλλά πρέπει να τη γνωρίζουμε τουλάχιστον προσωρινά για να εμπλακούμε στην πολιτική δράση.

Σε αυτά που ακολουθούν θα υποστηρίξω ότι υπάρχει εναλλακτική στη φυλετική ταυτότητα πέρα από τις δύο εκδοχές με τις οποίες ασχολείται η Μπάτλερ: μια οντολογικά γειωμένη ουσία και ταυτόχρονα μη ουσία. Μας παρέχουν επίσης [αυτά που ακολουθούν] τη βάση για ένα διαφορετικού τύπου επιχείρημα ενάντια στις πολιτικές της ταυτότητας και μια πιο βιώσιμη πολιτική εναλλακτική.

Πολιτικές της ταυτότητας: η κριτική

Η θεωρία της ταυτότητας που έχει προωθήσει η Μπάτλερ διαμορφώνει είτε σαφώς είτε εν δυνάμει τις περισσότερες από τις κριτικές των πολιτικών της ταυτότητας οι οποίες κυριαρχούσαν στις φεμινιστικές συζητήσεις της δεκαετίας του 1990. Οι παραινέσεις ενάντια στην πραγματοποίηση της ταυτότητας ή στην υπόθεση ύπαρξης μια ουσιώδους ταυτότητας υπάρχουν παντού στη φεμινιστική γραμματεία. Σε αυτό το σημείο της συζήτησης θα ήταν δύσκολο να βρεθεί μια φεμινίστρια η οποία θα υπερασπιζόταν σαφώς μια ουσιώδη ταυτότητα για τη “γυναίκα”, τη “λεσβία”, την “Τσικάνα”, την “έγχρωμη γυναίκα” ή οποιαδήποτε άλλη από τις ταυτότητες που έχουν προωθηθεί στο όνομα των πολιτικών της ταυτότητας. Παρά τη συμφωνία αυτή, ωστόσο, οι αμφιβολίες παραμένουν. Οι πολιτικές της ταυτότητας, ειδικά το είδος των εναντιωματικών (oppositional) πολιτικών της ταυτότητας τις οποίες συγκεκριμένα καταδικάζει η Μπάτλερ, ασκούν μια ισχυρή έλξη στις περιθωριοποιημένες ομάδες. Έτσι, ως ένα βαθμό, οι κριτικές παραμένουν μη πειστικές. Το επιχειρημά μου είναι ότι η κατάσταση είναι τέτοια όχι επειδή οι πολιτικές της ταυτότητας αποτελούν τη λύση στο δίλημμα των φεμινιστικών πολιτικών, αλλά επειδή η έννοια της ταυτότητας που διαμορφώνει τις κριτικές αυτές είναι προβληματική.

Το πιο διεισδυτικό θέμα των κριτικών των πολιτικών της ταυτότητας είναι ο ισχυρισμός ότι εμπεριέχουν αναπόφευκτα την καθήλωση της ταυτότητας και, κατά συνέπεια, προκαλούν όλους τους κινδύνους που συνεπάγεται το ουσιοκρατικό υποκείμενο του μοντερνισμού. Η κριτική αυτή έχει ένα ειρωνικό στοιχείο. Οι πολιτικές της ταυτότητας αναπαριστούν παραστατικά το πως οι ταυτότητες αλλάζουν και πως αναδομούνται κάτω από διαφορετικές κοινωνικές συνθήκες. Κάποιοι πρώιμοι συνήγοροι των πολιτικών της ταυτότητας, πράγματι, τις είδαν σαν να έχουν το αποτέλεσμα να καθιστούν προβληματική τη σύνδεση ανάμεσα σε ταυτότητα και πολιτική. (Alcoff, 1988, 432-3). Κι όμως, στον πραγματικό κόσμο των πολιτικών της ταυτότητας, οι ταυτότητες δεν αναγνωρίζονται ως κατασκευές. Απ' τη στιγμή που ένα πολιτικό κίνημα καθηλωθεί σε μια ταυτότητα, γίνεται η βάση για μια νέα πολιτική αλήθεια την οποία το κίνημα υιοθετεί. Οι ταυτότητες των πολιτικών της ταυτότητας δεν ράβονται στα μέτρα των ατομικών διαφορών. Ούτε αναγνωρίζουν τις ταυτότητες σαν ρευστές και κατασκευασμένες. Αντίθετα, καθλώνουν την ταυτότητα σε μια νέα θέση.

Η πιο κατανοητή προσπάθεια τόσο να οριστεί όσο και να πολεμηθεί αυτή η τάση για καθήλωση είναι το *Ταυτότητα/Διαφορά* (1991) του Γουίλιαμ Κόνολι [William Connolly]. Πρωταρχικό μέλημα του Κόνολι είναι να ανταγωνιστεί την τάση να καθιερώνεται η ταυτότητα ορίζοντας το αντίθετό (άλλο) της σαν κακό. Το έργο του έγινε κέντρο πολλών φεμινιστικών κριτικών της ταυτότητας. Είναι λοιπόν σημαντικό το ότι ενσωματωμένη στην κριτική του Κόνολι βρίσκεται μια αμφιθυμία ως προς την ταυτότητα παρόμοια με αυτή της Μπάτλερ. Κεντρικός στα επιχειρήματα του Κόνολι είναι ο ισχυρισμός ότι: “Η ταυτότητα απαιτεί τη διαφορά για να υπάρξει, και μετατρέπει τη διαφορά σε διαφορετικότητα για να εξασφαλίσει τη δική της ίδια-βεβαιότητα” (1991:64). Αυτή η σύνδεση ανάμεσα στη διαφορά και τη διαφορετικότητα οδηγεί τον Κόνολι σε ένα προφανώς αντιφατικό συμπέρασμα: δεν μπορούμε ούτε να υπερασπιστούμε ούτε να ξεφορτωθούμε τις ταυτότητες. Από τη μια, σημειώνει,

η ταυτότητά μου είναι αυτό που είμαι και το πως αναγνωρίζομαι αντί για το τι διαλέγω, θέλω ή σε τι συναινώ. Είναι ο πυκνός εαυτός από τον οποίο προέρχονται η επιλογή, η επιθυμία και η συναίνεση. Χωρίς την πυκνότητα αυτή, αυτές οι πράξεις δε θα μπορούσαν να εμφανιστούν· με αυτήν αναγνωρίζονται ως δικές μου. (1991:64)

Αυτός είναι ο ορισμός της ταυτότητας τον οποίο ο Κόνολι δεν μπορεί να ξεφορτωθεί. Αλλά είναι και ένας ορισμός τον οποίο δεν μπορεί να υπερασπιστεί γιατί, στην έκθεσή του, τόσο οι ατομικές όσο και οι συλλογικές ταυτότητες αναπόφευκτα ορίζουν τον εαυτό τους ως πραγματικό, μετατρέποντας τις διαφορές σε διαφορετικότητες και τις διαφορετικότητες σε αποδιοπομπαίους τράγους (1991:67).

Αλλά ο Κόνολι, όπως η Μπάτλερ, προσπερνάει γρήγορα αυτήν την αμφισημία στον ορισμό της ταυτότητας τον οποίο τελικά υιοθετεί. Θέτει μεγαλύτερο βάρος στον κίνδυνο να καθηλωθούν οι ταυτότητες απ' ότι στην αναγκαιότητα αυτού που ονομάζει “πυκνό εαυτό”. Αυτός ο ορισμός της ταυτότητας ως επικίνδυνης των Μπάτλερ/Κόνολι είναι που έχει γίνει η ορθοδοξία των φεμινιστικών κριτικών. Αυτός ο ορισμός είναι που διαμορφώνει την καταδίκη των πολιτικών της ταυτότητας και την υπεράσπιση μιας πολιτικής η οποία, με τα λόγια του Κόνολι, κάνει προβληματικές τις τακτικές μέσω των οποίων οι καθιερωμένες ταυτότητες προστατεύουν τους εαυτούς τους με τη μετατροπή της διαφοράς σε διαφορετικότητα. (1991:159).

Εμπνεόμενοι από την ορθοδοξία των Μπάτλερ/Κόνολι, πολλές φεμινίστριες θεωρητικοί έχουν εξερευνήσει τα προβλήματα που συνεπάγεται η καθήλωση της ταυτότητας στις φεμινιστικές πολιτικές της ταυτότητας. Το πρώτο από αυτά τα προβλήματα έχει να κάνει με το ζήτημα της ποικιλίας ή της πολλαπλότητας. Η ανάλυση της Σέιν Φέλαν [Shane Phelan] για το πρόβλημα αυτό από τη σκοπιά των λεσβιακών πολιτικών είναι ιδιαίτερα διδακτική. Η Φέλαν υποστηρίζει: “Αυτό που έχει γίνει αποδεκτό εντός της λεσβιακής κοινότητας δεν είναι η λεσβία αλλά η *Λεσβία* – το πολιτικά/ σεξουαλικά/ πολιτισμικά σωστό ον, ο φορέας της λεσβιακής φεμινιστικής συνείδησης” (1989: 57· έμφαση στο πρωτότυπο). Η Φέλαν υποστηρίζει ότι ο ορισμός αυτός αναδύεται από την ανάγκη να επιβληθεί ενότητα στη λεσβιακή κοινότητα. Αλλά στην διαδικασία της κατασκευής αυτής της ταυτότητας, κάθε έννοια πολλαπλότητας των λεσβιακών ζώων χάνεται. Η ανάλυση της Φέλαν αποκαλύπτει και μια άλλη διάσταση στο επιχειρήμα του Κόνολι ότι η καθήλωση των ταυτοτήτων δημιουργεί διαφορετικότητα και αποδιοπομπαίους τράγους. Η θέση της Φέλαν είναι ότι οι ταυτότητες, ακόμα και οι εναντιωματικές/αντιτιθέμενες ταυτότητες, μπορεί να είναι τόσο περιοριστικές όσο και η συλλογική ταυτότητα που επιβάλλεται από τη φιλελεύθερη πολιτεία, εξαφανίζοντας την πολλαπλότητα και την ατομικότητα όπως ακριβώς κάνει και η φιλελεύθερη έννοια του “πολίτη”.

Ένα ακόμα στοιχείο του προβλήματος της πολλαπλότητας έχει αναδυθεί στα γραπτά του τρίτου κύματος του φεμινισμού. Διαβάζοντας τις εκθέσεις φεμινιστριών του τρίτου κύματος μπορεί κανείς να εκπλαγεί από την ποικιλία των ταυτοτήτων που προβάλλονται (Findlen, 1995· Walker, 1995). Ο εορτασμός της ποικιλίας στις εκθέσεις αυτές, ωστόσο, δεν κάνει και πολλά για να επιλύσει τα δύσκολα ζητήματα που αναδύονται από την ποικιλία αυτή. Η συγγραφέας μιας από τις αναφορές αυτές, η Σόνια Κάρι-Τζόνσον [Sonja Curry-Johnson], ομολογεί μια “οξεία αίσθηση πολλαπλότητας” (1995:22). Οι πολλαπλές ταυτότητες τις οποίες αισθάνεται ότι την ορίζουν ταυτόχρονα την διαιρούν. “Κάθε ταυτότητα με ορίζει· κάθε μια είναι υπεύθυνη για στοιχεία του χαρακτήρα μου

· από κάθε μια επινοώ μια συνέχεια για την ψυχή μου”. Αλλά οι ταυτότητες αυτές δε συνυπάρχουν ειρηνικά. Την προσπάθεια να τις αναμείξει αρμονικά την περιγράφει ως “απεγνωσμένη”. Το άρθρο της Κάρι-Τζόνσον είναι, με μια έννοια, μια έκκληση για βοήθεια. Αισθάνεται ότι οι γυναίκες θα έπρεπε να είναι σε θέση να “θέτουν ολόκληρο τον εαυτό τους επί τάπητος”. Αλλά δεν βλέπει επίσης το πως θα μπορούσε να γίνει εφικτό αυτό. Ένα δεύτερο πρόβλημα με την καθήλωση της ταυτότητας εμφανίζεται στην εξωτερική πολιτική αρένα. Καθώς οι συμμετέχοντες στις πολιτικές της ταυτότητας αστυνομεύουν μια συγκεκριμένη ταυτότητα εσωτερικά (τη “Λεσβία” της Φέλαν), αυτή η ταυτότητα καθηλώνεται ταυτόχρονα εξωτερικά στην πολιτική αρένα στην οποία οι ταυτότητες τοποθετούν τον εαυτό τους. Αυτή η καθήλωση είναι το αποτέλεσμα μιας σύνθετης σχέσης ανάμεσα στη διαφορά, την ταυτότητα και την εξουσία. Όπως εύστοχα το θέτει η Τζουν Τζόρνταν [June Jordan], “Υπάρχει η διαφορά και υπάρχει και η εξουσία. Και αυτός που κατέχει την εξουσία ορίζει και τη σημασία της διαφοράς” (1994:197). Οι διαφορές που οι πολιτικές της ταυτότητας υιοθετούν είναι οι διαφορές που η κοινωνία δημιουργεί και ενισχύει. Οι φεμινιστικές πολιτικές της ταυτότητας άρχισαν σαν μια εξέγερση ενάντια στην ταυτότητα που αποδίδεται στη “γυναίκα” από τους πατριαρχικούς θεσμούς. Έχουν εξελιχθεί σε μια εξέγερση ενάντια στη γενική κατηγορία “γυναίκα” που παρέχει προνόμια στις λευκές γυναίκες τις μεσαίας τάξης. Κι όμως οι ταυτότητες τις οποίες έχουν υιοθετήσει οι γυναίκες που υπόκεινται στις φεμινιστικές πολιτικές δεν είναι δικής τους επιλογής· είναι, μάλλον, ακριβώς εκείνες που επιβάλλονται από την κοινωνία την οποία εκείνες αμφισβητούν. Ο φεμινισμός, σαν μια εναντιωματική πολιτική, θα έπρεπε να αμφισβητεί αντί να επιβεβαιώνει τις ταυτότητες και τις διαφορές της πολιτείας μας. Το αποτέλεσμα των πολιτικών της ταυτότητας, ωστόσο, είναι να πραγματοποιεί παρά να ορίζει από την αρχή αυτές τις διαφορές.^{iv}

Στο *Καταστάσεις Τραυματισμού* (1995) η Γουέντι Μπράουν [Wendy Brown] εξερευνά το πρόβλημα αυτό και τις επιπτώσεις του στις πολιτικές της ταυτότητας. Παρόλο που επικροτεί τις πολιτικές της ταυτότητας σαν μια αποδόμηση της συλλογικής ταυτότητας, υποστηρίζει ότι η λύση που προσφέρεται από τις πολιτικές της ταυτότητας είναι αντιπαραγωγική. Αυτοί που ασχολούνται με τις πολιτικές της ταυτότητας για να διορθώσουν τις ιστορικές πολιτικές αδικίες υποχρεώνονται από τη λογική αυτών των πολιτικών να υιοθετήσουν μια ταυτότητα η οποία, αν οι πολιτικές έχουν επιτυχία, καθηλώνεται στους νομικούς κώδικες. Η Μπράουν υποστηρίζει ότι υπάρχουν σοβαροί κίνδυνοι στο να προσδένονται τα υποκείμενα σε τέτοιους νομικούς ορισμούς. Οι πολιτικές της ταυτότητας που ριζώνουν σε αυτούς τους ορισμούς καθηλώνουν την ταυτότητα των πολιτικά δρώντων ως τραυματισθέντων, ως θυμάτων. Αυτές οι ταυτότητες προήλθαν από μια προσπάθεια να υποταχθούν αυτά τα υποκείμενα, όχι να απελευθερωθούν. Από τη σκοπιά της Μπράουν, οι πολιτικές της ταυτότητας εμπεριέχουν την υιοθέτηση και την καθήλωση της ταυτότητας στην ταυτότητα του τραυματισμένου θύματος, μια ταυτότητα που επιβάλλεται και ενισχύεται από την κυρίαρχη πολιτική εξουσία. Τέτοιες ταυτότητες, υποστηρίζει, δεν μπορεί να είναι απελευθερωτικές.^v

Άλλο ένα στοιχείο του προβλήματος αναπαρίσταται στην εμπειρία των πανεθνικών πολιτικών κινημάτων στις Η.Π.Α. Οι εθνοτικές ομάδες είναι, θεωρητικά, εκούσιες ομάδες οι οποίες ορίζονται από την εθνική καταγωγή, των οποίων τα μέλη μοιράζονται μια διακριτή, ενσωματωμένη κουλτούρα. Πρακτικά, ωστόσο οι εθνοτικές πολιτικές στις Η.Π.Α. είναι κάτι αρκετά διαφορετικό. Η πολιτική αναγκαιότητα έριξε μαζί εθνοτικές ομάδες οι οποίες, στην καλύτερη, έχουν λίγα κοινά, στην χειρότερη, έχουν μια ιστορία εθνοτικού μίσους πίσω τους. Οι ομάδες, για παράδειγμα, που κατηγοριοποιούνται ως “Ασιάτες” ή “Ισπανόφωνοι” συντίθενται από ποικίλους λαούς· ο χαρακτηρισμός τους είναι αποτέλεσμα της αδυναμίας ή μη επιθυμίας της κυρίαρχης ομάδας να αναγνωρίσει τις διαφορές. Το “εθνοτικό” κίνημα που προκύπτει είναι λοιπόν ένα προϊόν των αναγκαιοτήτων των φιλελεύθερων πολιτικών και των νομικών κατηγοριών που δημιουργούνται από τις πολιτικές αυτές. Ενώνουν τα άτομα με λίγες ή καθόλου “φυσικές” εθνοτικές ομοιότητες και τα υποχρεώνουν να αγνοήσουν τις διαφορές τους για πολιτικούς και νομικούς λόγους. Τέτοιες πολιτικές δίνουν έμφαση στον κατασκευασμένο, πολιτικό χαρακτήρα των εθνοτικών κατηγοριών και στον καταστατικό ρόλο των κυρίαρχων θεσμών.^{vi}

Αυτό στο οποίο καταλήγουμε είναι ότι, παρά τις καλύτερες των προσπαθειών των κριτικών των πολιτικών της ταυτότητας, η πρακτική έχει καταλήξει σε μια καθήλωση της ταυτότητας τόσο

εσωτερικά όσο και εξωτερικά. Εσωτερικά τα μέλη μιας ταυτοτικής ομάδας αστυνομεύουν την ταυτότητα δημιουργώντας ένα ιδανικό στο οποίο περιμένουν να συμμορφωθούν οι συμμετέχοντες. Αυτό οδηγεί στην καθήλωση μιας συγκεκριμένης εκδήλωσης αυτής της ταυτότητας – για παράδειγμα, της “Λεσβίας” της Φέλαν. Το εξωτερικά, σημαίνει ότι, σαν συμμετέχοντες σε δημοκρατικές πολιτικές, η ταυτότητα των μελών μια ταυτοτικής ομάδας καθηλώνεται από την κυρίαρχη πολιτική ομάδα. Αυτό επίσημα μπορεί να γίνει με τις νομικές κατηγορίες – τον ορισμό μιας προστατευόμενης τάξης ή την δημιουργία μιας κατηγορίας πάνω σε απογραφικά σχήματα. Ή μπορεί να γίνει ανεπίσημα με την έννοια ενός αναγνωρισμένου μπλοκ ψηφοφόρων: η ψήφος των γκέι, η λεσβιακή ψήφος, η ψήφος των γυναικών, και ούτω καθεξής. Και στις δυο περιπτώσεις το αποτέλεσμα είναι το ίδιο. Η ταυτότητα που έχει κατασκευαστεί σαν πεδίο αντίστασης πραγματοποιείται και καθηλώνεται, ξεγυμνώνεται από την αμφισημία της, τη ρευστότητα και την ατομικότητα. Μετατρέπεται σε όχημα μέσω του οποίου η κρατική εξουσία επεκτείνεται αντί να περιορίζεται.

Η θεωρία και η πρακτική των πολιτικών της ταυτότητας παρουσιάζει έτσι ένα περίεργο φαινόμενο. Από τη μια, οι φεμινίστριες θεωρητικοί επηρεασμένες από το μεταδομισμό και το μεταμοντερνισμό συνηγορούν υπέρ μια ρευστής, κατασκευασμένης ταυτότητας, αποφεύγοντας την καθήλωση της ταυτότητας σαν μια φανταστική κατασκευή του μοντερνισμού που είναι και λαθεμένη και επικίνδυνη. Από την άλλη, όσοι ασκούν πρακτικά τις πολιτικές της ταυτότητας, στη διαδικασία του να κατασκευάσουν μια νέα, πιο εύγευστη ταυτότητα, άθελά τους καθηλώνουν αυτήν την ταυτότητα· αστυνομεύουν εσωτερικά τα μέλη τους επιβάλλοντας μια συγκεκριμένη ταυτότητα και τα αστυνομεύουν εξωτερικά παρουσιάζοντας ένα, ενιαίο, ψευδώς ομογενοποιημένο μέτωπο στον πολιτικό κόσμο το οποίο επιτρέπει μια αστυνόμευση των υποκειμένων από το κράτος. Οι αμφίσημες, ρευστές ταυτότητες δεν πέφτουν από τον ουρανό στον πολιτικό κόσμο ή στα δικαστήρια. Έτσι, μακράν του να προβληματικοποιείται η σύνδεση ανάμεσα στην ταυτότητα και την πολιτική όπως ήλπιζαν οι θεωρητικοί, αντί γι' αυτό οι πολιτικές της ταυτότητας υιοθέτησαν μια συγκεκριμένη, καθηλωμένη ταυτότητα σαν προϋπόθεση για την πολιτική δράση.

Είναι εύκολο το να απορρίψουμε αυτό το ζήτημα ως ακαδημαϊκό, σαν αποτέλεσμα της όλο και αυξανόμενης απομόνωσης των φεμινιστριών θεωρητικών από τον πραγματικό κόσμο των φεμινιστικών πολιτικών. Αλλά το σχίσμα ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη που χαρακτηρίζει τις πολιτικές της ταυτότητας έχει τις ρίζες του στην ανεπάρκεια της θεωρίας της ταυτότητας που διαμορφώνει τις κριτικές αυτές. Από την άρθρωση της θεωρίας της ταυτότητας της Μπάτλερ στο *Αναταραχή Φύλου* και μετά, πολλές φεμινίστριες δυσκολεύονται να ορίσουν την ταυτότητα φύλου σαν φανταστική κατασκευή, σαν μια ρευστή κατασκευή, σαν επιτελεστικότητα. Πολλές έχουν συνηγορήσει υπέρ μια πιο σταθερής έννοιας του φύλου από αυτήν που ορίζει η Μπάτλερ, αλλά το πως ακριβώς θα μπορούσε να επιτευχθεί αυτό χωρίς την επιστροφή σε ένα ουσιοκρατικό υποκείμενο δεν είναι ξεκάθαρο. Τα μισο-ουσιοκρατικά υποκείμενα των πολιτικών της ταυτότητας είναι αποτελέσματα αυτής της άβολης κατάστασης. Δελεάζεται κανείς να συμπεράνει ότι ο φεμινισμός έχει φτάσει σε ένα αδιέξοδο στο οποίο πρέπει να διακηρύξουμε μαζί με τον Κόνολι ότι δεν μπορούμε ούτε να υπερασπιστούμε ούτε να ξεφορτωθούμε τις ταυτότητες.

Ταυτότητα: το μη γειωμένο έδαφος

Στόχος μου σε ότι ακολουθεί είναι να βρω έναν τρόπο εξόδου από αυτό το αδιέξοδο ορίζοντας ένα υποκείμενο που θα αποφεύγει τις πολιτικές αντιθέσεις του μοντέρνου, ουσιοκρατικού υποκειμένου από τη μια, και του φανταστικού υποκειμένου από την άλλη. Στρατηγική μου είναι να υποστηρίξω τη δυνατότητα ενός ενδιάμεσου εδάφους στην θέσμιση του υποκειμένου, ενός πράττοντος ο οποίος δεν είναι ούτε ουσιώδης ούτε ενσάρκωση μια παγκόσμιας ουσίας, αλλά παρόλα αυτά διαθέτει μια σταθερή αντίληψη του εαυτού. Το επιχείρημά μου είναι ότι αυτό που λείπει στη συζήτηση σχετικά με την ταυτότητα είναι η έννοια ενός εαυτού που να αποτελεί ένα μη γειωμένο έδαφος.^{vii}

Η Μπάτλερ και οι άλλοι θεωρητικοί οι οποίοι ορίζουν την ταυτότητα σαν φανταστική κατασκευή καταλήγουν στο να αρνούνται ένα απαραίτητο συστατικό της συγκρότησης (της αίσθησης) του εαυτού: μια σταθερή αίσθηση του εαυτού η οποία παρέχει τη βάση από την οποία λαμβάνονται

οι αποφάσεις. Υποστήριξα παραπάνω ότι τόσο η Μπάτλερ όσο και ο Κόνολι υπαινίσσονται την αναγκαιότητα ενός τέτοιου υποκειμένου. Αλλά και οι δύο θεωρητικοί είναι τόσο απασχολημένοι με τους κινδύνους της καθήλωσης των ταυτοτήτων ώστε αγνοούν τους κινδύνους της άρνησης αυτού του εαυτού. Ενάντια και στους δυο θα ήθελα να υποστηρίξω ότι οι κίνδυνοι του να αγνοούμε αυτόν τον πυκνό εαυτό, το αναγκαίο λάθος της ταυτότητας, είναι εξίσου μεγάλοι όσο και ο κίνδυνος της καθήλωσης των ταυτοτήτων.

Η φιλολογία της ταυτότητα και των πολιτικών της ταυτότητας δεν έχει πολλά να πει για τον κίνδυνο αυτό. Μια από τις λίγες εξαιρέσεις σε αυτόν τον κανόνα, το *Διαλυμένοι Εαυτοί* του Τζέιμς Γκλας [James Glass] (1993), σπάνια αναφέρεται στις συζητήσεις που περιστρέφονται γύρω από την ταυτότητα. Ο Γκλας υποστηρίζει ότι η μεταμοντέρνα αντίληψη του εαυτού και της ταυτότητας είναι επικίνδυνη με την έννοια του ότι περιγράφει τους κατακερματισμένους, διαλυμένους εαυτούς της διαταραχής της πολλαπλής προσωπικότητας. Το επιχείρημά του προσανατολίζεται ειδικά ενάντια στους μεταμοντέρνους θεωρητικούς οι οποίοι συνηγορούν υπέρ μιας παιγνιώδους, δημιουργικής προσέγγισης της ταυτότητας και, πιο σημαντικά, ορίζουν τη σχιζοφρένεια και τις πολλαπλές προσωπικότητες σαν απελευθερωτικές αποδομήσεις της ταυτότητας. Ενάντια σε αυτό, ο Γκλας υποστηρίζει ότι οι κατακερματισμένες, διαλυμένες ταυτότητες αποτελούν ενδείξεις πόνου, και όχι απελευθέρωσης. Σχολιάζοντας σχετικά με ένα θύμα πολλαπλών προσωπικοτήτων, υποστηρίζει: “Η δική της εμπειρία δεν είναι απελευθερωτική, παιγνιώδης· οι πολλαπλές της πραγματικότητες εξολοθρεύουν τη συναισθηματική δυνατότητα του εαυτού, καταστρέφουν τα ψυχολογικά θεμέλια της συναίνεσης, διαλύουν τις κοινές εμπειρίες της ιστορικής γνώσης” (1993:46).

Τα συμπεράσματα του Γκλας εξάγονται από έρευνες που έκανε πάνω σε γυναίκες που έπασχαν από σχιζοφρένεια και διαταραχή πολλαπλών προσωπικοτήτων. Ο πόνος που υποφέρουν αυτές οι γυναίκες είναι ολοφάνερος· τον αποπροσανατολισμό των ζωών τους είναι δύσκολο να τον διαβάσεις, πόσο μάλλον να τον βιώσεις. Ο Γκλας θέτει ένα στέρεο επιχείρημα ότι η ενότητα του εαυτού είναι και δύσκολο να επιτευχθεί αλλά και απαραίτητη προϋπόθεση για να διάγει κάποιος μια οποιαδήποτε εκδοχή μιας καλής και ικανοποιητικής ζωής. Μια σταθερή ταυτότητα, υποστηρίζει, είναι απαραίτητη διότι “τοποθετεί τον εαυτό στον κόσμο· προσδιορίζει την συναισθηματική και διαπροσωπική γνώση· θέτει τον εαυτό εντός πλαισίου σε ιστορικό και περιστασιακό περιεχόμενο” (1993:48). Ο Γκλας καταλήγει ότι η χρήση της σχιζοφρένειας ή άλλων διαταραχών της προσωπικότητας σαν μια ιδανική αποδομημένη ταυτότητα είναι ανεύθυνη και αναίσθητη ως προς το ανθρώπινο κόστος αυτών των ασθενειών.

Υπάρχουν πολλά προβλήματα με την κριτική του Γκλας. Οι Ντελέζ και Γκουαταρί, οι συγγραφείς που συνδέονται πιο στενά με τη θεωρία της σχιζοφρένειας, ορίζουν τη σχιζοφρένεια σαν έναν κοινωνικό θεσμό που είναι τόσο προϊόν του καπιταλισμού όσο και δυνατότητα για την ανατροπή του (1977). Δεν υποστηρίζουν, όπως καταλήγει ο Γκλας, κυριολεκτικά, ότι γινόμαστε σχιζοφρενείς με τον τρόπο που αυτός ο όρος γίνεται κατανοητός στην ψυχολογία. Η κατηγορία ότι οι θεωρητικοί του θρυμματισμένου εαυτού υποστηρίζουν κυριολεκτικά τη σχιζοφρένεια είναι ακόμα λιγότερο κατάλληλη για τη Μπάτλερ. Ειδικά στο *Σώματα με Σημασία* ξεκαθαρίζει ότι η φυλετική ταυτότητα δεν είναι μια αυθαίρετη επιτέλεση που τα υποκείμενα μπορούν να επιλέξουν με τη θέλησή τους. Αλλά σε ένα άλλο επίπεδο η θέση του Γκλας και ισχύει και είναι ενοχλητική. Η θέση του είναι ότι οι εαυτοί πρέπει απαραίτητα να βιώσουν τους εαυτούς τους ως οντότητες με συνοχή, ιστορικά τοποθετημένες και ενδεχομενικές, αλλά με διάρκεια στο χρόνο. Αυτός ο εαυτός επιτρέπει στα υποκείμενα να θέσουν τους εαυτούς τους εντός ιστορικού περιεχομένου, έτσι ώστε να αντεπεξέλθουν στην ενδεχομενικότητα της ύπαρξής τους. Αυτός ο εαυτός είναι που λείπει από τις συζητήσεις για την ταυτότητα τις οποίες αναλύω.

Μια ακόμα κριτική της Μπάτλερ από τη σκοπιά αυτή είναι αυτή της Λάιν Λέιτον [Lynne Layton] στο *Ποιο Είναι Αυτό το Αγόρι, Ποιο Είναι Αυτό το Κορίτσι;* (1998). Είναι σημαντικό το γεγονός ότι αυτή η κριτική δεν προέρχεται από την κυρίαρχη τάση της φεμινιστικής θεωρίας αλλά από το περιθώριο, από μια εν ενεργεία γιατρό που προσπαθεί να ακριστηρωθεί με τη θεωρία αυτή της ταυτότητας στη θεραπευτική κατάσταση. Η Λέιτον επιχειρεί να συμφιλιώσει τους μεταμοντέρνους θεωρητικούς της ταυτότητας όπως η Μπάτλερ με τους ασθενείς οι οποίοι υποστηρίζουν ότι έχουν έναν “πυρήνα” ταυτότητας και, πιο σημαντικά, που θεωρούν ότι η ζωή χωρίς μια τέτοια ταυ-

τότητα είναι αδύνατον να κατακτηθεί. Η προβληματική της Λέιτον είναι η ανακάλυψή της ότι “υπάρχει ένα ριζικό σχίσμα ανάμεσα στις μεταμοντέρνες εξυμνήσεις της ρευστότητας της ταυτότητας και το πως βρίσκουν οι περισσότεροι το να ζουν μια ενσώματη, φυλετική και έμφυλη ζωή στη σύγχρονη Αμερική” (1998:25). Στόχος της είναι να γεφυρώσει αυτό το χάσμα, να χρησιμοποιήσει τις διορατικές στιγμές της μεταμοντέρνας θεωρίας όσον αφορά την πολιτισμική κατασκευή του φύλου χωρίς να χάσει από το οπτικό της πεδίο την αναγκαιότητα ενός πυρηνικού εαυτού και ιδιαίτερα, μιας σταθερής φυλετικής ταυτότητας.

Η απάντηση της Λέιτον στο πρόβλημά της είναι η θεωρία των αντικειμενότροπων σχέσεων (object relations theory). Υποστηρίζει ότι η θεωρία των αντικειμενότροπων σχέσεων παρέχει τον ορισμό ενός “πυρηνικού” εαυτού που δεν είναι ούτε έμφυτος ούτε ουσιώδης αλλά σχεσιακός. Αυτός ο πυρηνικός εαυτός παρέχει στο υποκείμενο μια θέση στο λόγο από την οποία μπορούν να γίνουν διαπραγματεύσεις, αλλά και ο ίδιος αποτελεί προϊόν των διαπραγματεύσεων του υποκειμένου στις σχέσεις της πρώιμης παιδικής ηλικίας. Σαν κλινική γιατρός, η Λέιτον θέλει να χρησιμοποιήσει την έννοια αυτή του πυρηνικού εαυτού για να αντιμετωπίσει δύο είδη πόνου τα οποία βλέπει στους ασθενείς της. Πρώτον, θέλει να αντιμετωπίσει τον πόνο που βιώνουν τα υποκείμενα που υποφέρουν επειδή έχουν απορριφθεί από τις κυρίαρχες νόρμες του φύλου. Θέλει να μπορέσει να εξηγήσει πως αυτά τα υποκείμενα κατέληξαν να είναι αντάρτες του φύλου, και πιο σημαντικά, να αντιμετωπίσει την επιθυμία τους για αγάπη και αποδοχή τα οποία τους τα αρνήθηκαν. Δεύτερον, θέλει να μπορεί να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει ασθενείς οι οποίοι στερούνται έναν πυρηνικό εαυτό, και κατά συνέπεια, ζουν μια κατακερματισμένη και βασανισμένη ζωή. Σημειώνει: “Στον αλληλοεπικαθορισμό των μεταμοντέρνων εργασιών και ύμνων, ο κατακερματισμός ουσιοποιείται, παγκοσμιοποιείται και γιορτάζεται με έναν τρόπο που μοιάζει να μην αναγνωρίζει πως αισθάνεται αυτός/η που τον βιώνει” (1998:124).

Σαν παράδειγμα ενός κατακερματισμένου εαυτού σε πόνο, η Λέιτον αναφέρεται στην ανάλυση της Μπάτλερ για τη *Χερκιουλίν Μπαρμπίν* του Φουκώ [Herculine Barbin (1980a)]. Θα ήθελα να επεκτείνω την ανάλυση αυτή για να ενισχύσω τις θέσεις μου ενάντια στην έννοια της ταυτότητας της Μπάτλερ. Σκοπός της συζήτησης της Μπάτλερ είναι να ψέξει το Φουκώ ότι αντιφάσκει πάνω στο καθεστώς της σεξουαλικής απόλαυσης. Ο Φουκώ θέλει να δείξει ότι δεν υπάρχει “φύλο” (“sex”) καθαυτό, αλλά ότι το φύλο παράγεται από την πολύπλοκη διάδραση του λόγου και της εξουσίας. Κι όμως στο *Χερκιουλίν Μπαρμπίν*, ο Φουκώ φαίνεται να χαρακτηρίζει τις σεξουαλικές απολαύσεις της Χερκιουλίν ως αποτέλεσμα του “χαρούμενου ενδιάμεσου σταθμού του/της στη μη-ταυτότητα”. (happy limbo of non-identity) (Butler, 1990:100). Ενάντια στο Φουκώ, η Μπάτλερ φαίνεται να υποστηρίζει ότι:

...το ζήτημα τη σεξουαλικής διαφοράς αναδύεται και πάλι υπό ένα νέο φως όταν ξεφορτωθούμε τη μεταφυσική πραγματοποίηση της πολλαπλής σεξουαλικότητας και στην περίπτωση της Χερκιουλίν στις συμπαγείς αφηγηματικές δομές και πολιτικές και κοινωνικές συμβάσεις που παράγουν και ρυθμίζουν τα απαλά φιλά, αναζητήσουμε τις διάχυτες απολαύσεις, και αντιφατικές και υπερβατικές συγκινήσεις του σεξουαλικού κόσμου του/της Χερκιουλίν (1990:98).

Η Μπάτλερ αναμφισβήτητα έχει ένα δίκιο απέναντι στο Φουκώ στο σημείο αυτό. Η παρεκκλίνουσα σεξουαλικότητα της/του Χερκιουλίν· όπως και η κανονιστική σεξουαλικότητα, παράγεται και ρυθμίζεται από το νόμο του φύλου. Αυτό που απουσιάζει ξεδιάντροπα και από τις δύο εκθέσεις, ωστόσο, είναι η οποιαδήποτε αναφορά στον πόνο της/ του Χερκιουλίν, ή πράγματι, στην εντέλει αυτοκτονία του/της. Τόσο η Μπάτλερ όσο και ο Φουκώ είναι τόσο απασχολημένοι με το να διερευνήσουν την κατασκευή μέσα από το λόγο της σεξουαλικότητας του/της Χερκιουλίν που παραβλέπουν αυτόν τον πόνο.^{viii} Ο/Η Χερκιουλίν/ Αλεξίνα δεν ξεφαντώνει με τις σεξουαλικές απολαύσεις που παράγει ο “χαρούμενος ενδιάμεσος σταθμός του/της στη μη-ταυτότητα”· ούτε ασχολείται με το αν αυτές οι απολαύσεις είναι ανατρεπτικές ή όχι. Ο/Η Χερκιουλίν βασανίζεται· το φύλο του/της δεν ταιριάζει στη νόρμα που υπαγορεύει η κοινωνία του/της. Κατά συνέπεια στερείται την αγάπη και την αποδοχή που όλα τα υποκείμενα αναζητούν, και, τελικά στερείται και τη ζωή.

Τι θα έκανε ένα θεραπευτής με τον πόνο του/της Χερκιουλίν; Προφανώς ο ενδιάμεσος σταθμός του/της στη μη-ταυτότητα δεν ήταν χαρούμενος γι' αυτόν/αυτήν. Το να μην έχεις ταυτότη-

τα δεν είναι μια χαρούμενη επιλογή η οποία παράγει μια ικανοποιητική, υγιή ζωή. Ο/Η Χερκιουλίν ήθελε μια ταυτότητα και την αγάπη που τη συνοδεύει, όμως ούτε ο Φουκώ ούτε η Μπάτλερ φαίνονται πρόθυμοι να το παραδεχτούν αυτό. Ούτε μπορούν οι θεωρίες τους να προσφέρουν κάποια διορατική στιγμή ως προς το πως ο πόνος του/της Χερκιουλίν θα μπορούσε να ανακουφιστεί ή για το πως θα μπορούσε να διάγει μια ικανοποιητική ζωή. Αντίθετα, φαίνεται να θέλουν να χρησιμοποιήσουν τον πόνο του/της σαν όχημα για να αποκαλύψουν και να αποσταθεροποιήσουν τις νόρμες του φύλου.

Η Λέιτον υποστηρίζει ότι μετά το *Αναταραχή Φύλου* η Μπάτλερ μετακινείται πιο κοντά στη θεωρία των αντικειμενότροπων σχέσεων, μια κίνηση που η Λέιτον τη χαρακτηρίζει “μοντερνιστική”. Πιστεύω πως αυτό είναι λαθεμένο και από τις δύο απόψεις. Η θεωρία της Μπάτλερ είναι θεμελιακά ασύμβατη με τη θεωρία των αντικειμενότροπων σχέσεων. Ιδιαίτερα υπό το φως της συζήτησης της στο *Η Ψυχική Ζωή της Εξουσίας*, απαιτεί μια πολύ πιο ριζική απόρριψη της ουσιώδους υποκειμενικότητας από αυτήν που παρέχει η θεωρία των αντικειμενότροπων σχέσεων. Αλλά δεν πιστεύω επίσης πως η ενσωμάτωση της θεωρίας των αντικειμενότροπων σχέσεων σε μια μεταμοντέρνα θεωρία της ταυτότητας είναι απαραίτητα μια μοντερνιστική υπέρβαση. Η θεωρία των αντικειμενότροπων σχέσεων παρέχει ένα πυρηνικό υποκείμενο, αλλά πρόκειται για έναν πυρήνα, ο οποίος, όπως και αυτός του μεταμοντέρνου υποκειμένου, συντίθεται μέσα από το λόγο και τη σχεσιακή εμπειρία. Δεν έχει καμία σχέση με τις ουσίες με τη μοντέρνα έννοια. Αλλά συμφωνώ με τη Λέιτον ότι οι μεταμοντέρνες θεωρίες της ταυτότητας είναι ακατάλληλες. Η Λέιτον εστιάζει στα προβλήματα που η ακαταλληλότητα αυτή δημιουργεί στους κλινικούς γιατρούς. Εγώ ενδιαφέρομαι για τα προβλήματα που δημιουργεί στα φεμινιστικά ζητήματα της ταυτότητας και των πολιτικών της ταυτότητας.

Υποστήριξα παραπάνω ότι η ρίζα της παρανόησης της Μπάτλερ σχετικά με την ταυτότητα είναι η προσκόλληση της σε μια άκαμπτη διχοτομία: το υποκείμενο του μοντερνισμού από τη μία και το φανταστικό υποκείμενο από την άλλη.^{ix} Ενάντια στη Μπάτλερ, υποστήριξα ότι η αντιπαράθεση του θεμελιακού υποκειμένου με ένα το οποίο στερείται οποιουδήποτε θεμελίου/ βάσης συντηρεί την διχοτομία που θέλουμε να αντικαταστήσουμε. Μια καλύτερη εναλλακτική είναι να υιοθετήσουμε ένα υποκείμενο με ένα διαφορετικού τύπου έδαφος, ένα υποκείμενο με έναν πυρήνα ο οποίος συντίθεται από τη σχεσιακή εμπειρία αντί για μια απόλυτη παγκόσμια ουσία. Η θεωρία των αντικειμενότροπων σχέσεων προσφέρει ένα περίγραμμα ενός τέτοιου υποκειμένου.^x Επιβεβαιώνει την ύπαρξη ενός πυρηνικού υποκειμένου το οποίο διαμορφώνεται μέσα από τις σχέσεις στα πρώτα χρόνια της ζωής, έναν πυρηνικό εαυτό ο οποίος είναι σχεσιακός παρά έμφυτος, εσωτερικός χωρίς να είναι μεταφυσικός. Είναι σημαντικό το ότι ο προεξάρχων θεωρητικός της θεωρίας αντικειμενότροπων σχέσεων, ο Γουίνικοτ [D.W. Winnicott], χρησιμοποιεί τη γλώσσα της ψευδαίσθησης και του συμβολισμού για να περιγράψει την ταυτότητα. Συζητώντας τη διαδικασία της ωρίμανσης ο Γουίνικοτ δηλώνει, “Σε ένα μετέπειτα στάδιο το ζωντανό σώμα με τα όριά του, και με ένα μέσα και ένα έξω, βιώνεται από το άτομο για να διαμορφώσει τον πυρήνα του φανταστικού εαυτού” (1975:246-7). Στην περιγραφή του της διαδικασίας με την οποία ο εαυτός εξελίσσεται, ο Γουίνικοτ δε θέτει απόλυτες διακρίσεις ανάμεσα στις ψευδαισθητικές, τις συμβολικές και τις πραγματικές διαστάσεις της εμπειρίας.^{xi} Σε ένα επιχείρημα που θυμίζει Βιτγκενστάιν, ο Γουίνικοτ ορίζει τον εαυτό σαν ένα είδος μη γειωμένου εδάφους, σαν έναν πυρήνα τον οποίο το υποκείμενο αντιλαμβάνεται ως “πραγματικό” του/της εαυτό, ο οποίος όμως παρόλα αυτά είναι αποτέλεσμα των σχεσιακών εμπειριών και των ψευδαισθήσεων.

Η έννοια του εαυτού που αναδύεται από το έργο του Γουίνικοτ και άλλων θεωρητικών της θεωρίας των αντικειμενότροπων σχέσεων δεν είναι ούτε φανταστική ούτε μεταφυσική, αλλά κοινωνική. Όπως οι μεταμοντερνιστές, οι θεωρητικοί αυτοί υποθέτουν έναν εαυτό ο οποίος αναδύεται από τις σχεσιακές δυνάμεις. Αλλά αντίθετα με τους μεταμοντερνιστές, υποστηρίζουν ότι ο εαυτός που αναδύεται από τις σχεσιακές δυνάμεις στα πρώτα χρόνια του υποκειμένου είναι απαραίτητος για μια υγιή υποκειμενικότητα. Ισχυρίζονται ότι ο εαυτός πρέπει να βιώσει τον εαυτό του ως κατέχοντα έναν εσωτερικό κόσμο, μια πυρηνική ταυτότητα μέσα από την οποία λαμβάνονται οι αποφάσεις. Αντί να απορρίπτουν περιφρονητικά αυτόν τον εαυτό όπως κάνουν ο Κόνολι και η Μπάτλερ, οι θεωρητικοί της θεωρίας των αντικειμενότροπων σχέσεων υποστηρίζουν ότι αυτός ο

εαυτός καθιστά εφικτή τη συνεκτική υποκειμενικότητα.^{xii}

Επιπρόσθετα στην παροχή μιας βιώσιμης εναλλακτικής για το φανταστικό μεταμοντέρνο εαυτό, η θεωρία των αντικειμενότροπων σχέσεων λύνει άλλο ένα πρόβλημα του μεταμοντέρνου υποκειμένου: την κοινωνική απάτη (social dupe). Πολλοί κριτικοί του μεταμοντέρνου υποκειμένου έχουν επισημάνει ότι αν οι λόγοι συνθέτουν εξ ολοκλήρου το υποκείμενο, είναι αδύνατον να ερμηνεύσουν τους κοινωνικούς αντάρτες – τα υποκείμενα που ξεφεύγουν από τη δομή λόγου που έχει εγγραφεί για αυτά. Εστιάζοντας στα σχεσιακά γεγονότα που διαμορφώνουν τον ίδιο τον πυρηνικό εαυτό κάθε υποκειμένου μπορούμε να έχουμε μια απάντηση σε αυτό το ερώτημα. Μπορούμε να εξετάσουμε τα γεγονότα που εμφανίζονται στα πρώιμα χρόνια της ζωής κάθε υποκειμένου με σκοπό να παράσχουμε μια ερμηνεία για το ιδιαίτερο σχήμα που παίρνει η ζωή της. Οι εμπειρίες που διαμορφώνουν τον πυρήνα της ταυτότητας ενός υποκειμένου, και ιδιαίτερα τη φυλετική ταυτότητα, είναι πολλαπλές, αντιφατικές και ατομικές. Οι θεωρητικοί της θεωρίας των αντικειμενότροπων σχέσεων υποστηρίζουν ότι τα σχεσιακά γεγονότα που διαμορφώνουν μια πυρηνική ταυτότητα παρέχουν ένα εσωτερικευμένο σχέδιο το οποίο, μέσα από την επανάληψη, παρέχει στο υποκείμενο ένα αίσθημα συνέχειας και μια συνεκτική αφήγηση (Λέιτον, 1998:216). Αλλά ο πυρήνας αυτός περιέχει και αντιφάσεις και αρνήσεις οι οποίες, όσο ωριμάζει το υποκείμενο, παρέχουν τη βάση από την οποία μπορεί να διαπραγματευτεί τις νέες εμπειρίες. Αυτές οι νέες εμπειρίες μπορεί να αντλήσουν αντιφατικά στοιχεία από τον πυρήνα και να ωθήσουν το υποκείμενο σε νέες κατευθύνσεις. Η Μπάτλερ παλεύει με το ζήτημα του γιατί κάποια υποκείμενα συμμορφώνονται στις νόρμες του φύλου ενώ άλλα αντιστέκονται. Η θεωρία του πυρηνικού εαυτού μπορεί να το απαντήσει αυτό υποδεικνύοντας τις συγκεκριμένες σχεσιακές εμπειρίες οι οποίες διαμορφώνουν τους ατομικούς πυρηνικούς εαυτούς (Λέιτον, 1998: 224).

Η Λέιτον βλέπει τη θεωρία των αντικειμενότροπων σχέσεων σαν μια λύση στα προβλήματα τα οποία συναντά στις θεραπευτικές καταστάσεις. Εξίσου αποτελεσματικά μπορεί να εφαρμοστεί και στα προβλήματα που οι φεμινίστριες έχουν συναντήσει ορίζοντας την ταυτότητα και διαπραγματευόμενες τις πολιτικές της ταυτότητας. Για να το θέσουμε απλά, η μεταμοντέρνα κριτική των πολιτικών της ταυτότητας στηρίζεται σε μια αντίληψη της ταυτότητας που είναι αδύνατον να κατακτηθεί. Η χορωδία των κριτικών στον υπαρξισμό των πολιτικών της ταυτότητας είναι ομόφωνη: η ταυτότητα πρέπει να είναι ρευστή, μη ουσιαστική, φανταστική, χωρίς υπόσταση. Είναι ξεκάθαρο πλέον το ότι αυτή η ταυτότητα δεν έχει συντονιστεί με τους συμμετέχοντες στις πολιτικές της ταυτότητας. Οι θεωρητικοί της θεωρίας των πολιτικών της ταυτότητας αποκαλύπτουν το γιατί έχει έτσι η κατάσταση: το υποκείμενο πρέπει να βιώσει τον εαυτό της ή τον εαυτό του σαν μια προσδιορισμένη θέση στο λόγο, έναν πυρήνα, ένα συνεκτικό εαυτό. Συνηγορώντας υπέρ μιας χωρίς υπόσταση ταυτότητας οι μεταμοντερνιστές μας ζητούν να να υιοθετήσουμε ένα υποκείμενο το οποίο γνωρίζουμε ως αδύνατο. Οι συμμετέχοντες στις πολιτικές της ταυτότητας δεν θα λάβουν ποτέ υπόψη αυτήν την κριτική γιατί τους ζητά να υιοθετήσουν μια θέση υποκειμένου την οποία δεν μπορούν να αποδεχθούν.

Πέρα από την ταυτότητα: από την ταυτότητα στην ταύτιση

Το επιχείρημά μου λοιπόν όσον αφορά τις φεμινιστικές θεωρίες της ταυτότητας, είναι ότι χρειαζόμαστε μια έννοια με περισσότερη ουσία από ότι μας έχουν παρέχει οι μεταμοντερνιστές. Το επιχείρημά μου αναφορικά με τις πολιτικές της ταυτότητας θα φαίνεται, αντιμέτωπο με αυτές, αντιφατικό. Υποστηρίζω ότι οι πολιτικές της ταυτότητας έχουν πολύ ταυτότητα μέσα τους και ότι πρέπει να περάσουμε σε μια πολιτική πέρα από την ταυτότητα. Αυτή η αντίφαση, ωστόσο, είναι μόνο φαινομενική. Και τα δυο προβλήματα έχουν την ίδια πηγή: μια τοποθετημένη σε λάθος θέση προσκόλληση στο υποκείμενο του μοντερνισμού. Το πρόβλημα με τη μεταμοντέρνα έννοια της ταυτότητας την οποία υπερασπίζονται η Μπάτλερ και οι άλλοι είναι ότι υιοθετεί το εκ διαμέτρου αντίθετο ως προς το υποκείμενο του μοντερνισμού και έτσι περιορίζεται από αυτή την έννοια. Παρομοίως, θα υποστηρίξω ότι η κυριαρχία του υποκειμένου του μοντερνισμού στη φιλελεύθερη πολιτεία είναι που έχει δημιουργήσει τα προβλήματα που περιβάλλουν τις πολιτικές της ταυτότητας. Οι φεμινίστριες αρχικά ξεκίνησαν το σχέδιο των πολιτικών της ταυτότητας επειδή έβρισκαν τη διαθέσιμη

στις γυναίκες πολιτική ταυτότητα ακατάλληλη. Αισθάνονταν αποκλεισμένες από τη φιλελεύθερη πολιτεία, παρά τις αξιώσεις της να συμπεριλάβει όλους τους πολίτες εξίσου. Ήταν μια προσπάθεια να αντιστραφεί αυτός ο αποκλεισμός έτσι ώστε οι γυναίκες στράφηκαν αρχικά στην ταυτότητα “γυναίκα” και αργότερα σε πολλαπλές ταυτότητες. Αυτές οι προσπάθειες επανακαθορισμού της πολιτικής ταυτότητας οδήγησαν σε συγχύσεις και αντιφάσεις και στο παρόν αδιέξοδο πάνω στο ζήτημα των πολιτικών της ταυτότητας.

Αλλά οι πολιτικές της ταυτότητας υπηρέτησαν και έναν χρήσιμο σκοπό. Καθώς ξεδιπλώθηκαν τις πρόσφατες δεκαετίες, οι πολιτικές της ταυτότητας αποκάλυψαν τα μειονεκτήματα του “πολίτη” που αποτελεί το έδαφος της φιλελεύθερης πολιτείας. Πρώτον, έχουν υπογραμμίσει την υποκρισία της αξίωσης για μια παγκόσμια ιθαγένεια, η οποία αξίωση διαμορφώνει τη φιλελεύθερη ιδεολογία. Οι πολιτικές της ταυτότητας, δείχνοντας την αντίσταση σε “άλλους” στην πολιτική αρένα, αποκάλυψε ότι ο παγκόσμιος πολίτης/υποκείμενο δεν είναι τίποτα τέτοιο. Αυτός (sic), είναι μάλλον ο λευκός άνδρας ιδιοκτήτης του Λοκιανού φιλελευθερισμού. Δεύτερον, οι πολιτικές της ταυτότητας έχουν υπογραμμίσει τη θέσμιση του μοντέρνου/ φιλελεύθερου υποκειμένου: το ορθολογικό, αυτόνομο σώμα υποκείμενο της παράδοσης του Διαφωτισμού. Οι πολιτικές της ταυτότητας, αντίθετα, εισάγουν μια άλλη έννοια του υποκειμένου – το σχετικιστικό υποκείμενο που συντελείται από τις κοινωνικές/ πολιτισμικές επιδράσεις της ιδιαίτερης κατάστασης του/της. Εντέλει, οι ταυτότητες των πολιτικών της ταυτότητας δεν μπορούν να χωρέσουν στο φιλελευθερισμό γιατί ενσωματώνουν στοιχεία τα οποία το φιλελεύθερο υποκείμενο ορίζει ως εκτός νόμου.^{xiii} Οι δυσκολίες του να χωρέσουν πολιτικές όπως την καταφατική δράση αναπαριστούν αυτή τη διάσταση. Οι πολίτες δεν πρέπει να έχουν φυλή, τάξη, φύλο· αυτά τα στοιχεία δεν μπορούν να χωρέσουν στη φιλελεύθερη πολιτεία χωρίς να παραβιάζουν τα βασικά της αξιώματα.^{xiv}

Ειρωνικά, επομένως, η εφαρμογή των πολιτικών της ταυτότητας έχει αποκαλύψει το γιατί οι πολιτικές αυτές δεν αποτελούν λύση στα προβλήματα που έχουν αποκαλυφθεί. Η ανακάλυψη ότι, για το φιλελευθερισμό, η ταυτότητα είναι όντως κεντρική για την πολιτική, και ότι η συμμόρφωση σε μια συγκεκριμένη ταυτότητα είναι προϋπόθεση για την πολιτική συμμετοχή, οι πολιτικές της ταυτότητας προσπάθησαν να αλλάξουν αυτήν την προϋπόθεση επανακαθορίζοντας ριζικά τον πολίτη. Οι πολιτικές της ταυτότητας όρισαν ένα σύνολο ταυτοτήτων που οι συμμετέχοντες στην πολιτική θα μπορούσαν να υιοθετήσουν. Το λάθος αυτής της στρατηγικής είναι ότι συμμορφώνεται στη φιλελεύθερη/ μοντέρνα παράδοση που κάνει μια συγκεκριμένη ταυτότητα απαραίτητη προϋπόθεση για την πολιτική συμμετοχή. Έτσι διαπερνά μάλλον παρά υπερβαίνει τις πολιτικές αυτές.

Σαν αντίβαρο στις πολιτικές αυτές προτείνω μια πολιτική πέρα από την ταυτότητα με μια ριζική έννοια: να αφαιρέσουμε την προϋπόθεση της ταυτότητας πλήρως από την πολιτική. Αυτή η φεμινιστική πολιτική πέρα από την ταυτότητα εμπεριέχει δύο στοιχεία. Πρώτον, συνεπάγεται την αμφισβήτηση των πολιτικών που απαιτούν μια μοναδική ταυτότητα πλήρους ιθαγένειας. Τον ουδέτερο, σώμα πολίτη του φιλελευθερισμού που συγκαλύπτεται από την ηγεμονία ενός συγκεκριμένου υποκειμένου, το οποίο περιθωριοποιεί αποτελεσματικά τα άλλα υποκείμενα. Θα πρέπει να αποφύγουμε αυτήν την ταυτότητα και κάθε προσπάθεια να επιβληθεί μια ταυτότητα η οποία αποκλείει συγκεκριμένες κατηγορίες ατόμων από την πολιτική συμμετοχή. Το δεύτερο στοιχείο της πρότασής μου είναι ότι οι πολιτική συμμετοχή δε θα έπρεπε να στηρίζεται σε *καμιά* κατανόηση της ταυτότητας, ακόμα κι αν ένα ποικίλο σύνολο ταυτοτήτων είναι διαθέσιμο. Οι παλιές πολιτικές του φιλελευθερισμού/ μοντερνισμού είχαν να κάνουν, παρά τις διαμαρτυρίες για το αντίθετο, με την ταυτότητα· οι νέες πολιτικές του φεμινισμού δε θα 'πρεπε να το κάνουν αυτό.

Όπως έχει δείξει η εμπειρία των πολιτικών της ταυτότητας, δεν υπάρχει βιώσιμος τρόπος να ορίσουμε την ταυτότητα με πολιτικούς όρους· το να το κάνουμε αυτό αναπόφευκτα οδηγεί στην καθήλωση των ταυτοτήτων. Ο ορισμός των ταυτοτήτων είναι ένας ολισθηρός δρόμος· οποιοσδήποτε ορισμός θα σβήσει τις διαφορές εντός της κατηγορίας που κατασκευάζεται· εντέλει ο καθένας έχει μια μοναδική ταυτότητα. Το πολιτικό συμπέρασμα για το φεμινισμό θα πρέπει να είναι μια πολιτική μη-ταυτότητας η οποία θα ορίζει την πολιτική με όρους πρακτικής πολιτικής δράσης και θα επιτυγχάνει στέρεους πολιτικούς στόχους.

Ένας άλλος τρόπος να τεθούν αυτά τα ζητήματα είναι, πρώτον, αντί να απαιτούμε το ευρύ φάσμα των ταυτοτήτων να αναγνωριστεί πολιτικά, θα έπρεπε αντίθετα να απαιτούμε οι πολιτικοί

θεσμοί να πάψουν να αποδίδουν προνόμια στη βάση των ιδιαίτερων ταυτοτήτων. Για αιώνες η φιλελεύθερη πολιτεία απέδιδε προνόμια στη βάση της συμμόρφωσης ως προς ένα συγκεκριμένο υποκείμενο: τον άνδρα, λευκό ιδιοκτήτη. Η προσπάθεια να πολεμηθεί αυτό το πράγμα ορίζοντας ένα σύνολο ταυτοτήτων απέτυχε με τους τρόπους που απαριθμήθηκαν παραπάνω. Είναι καιρός να αναγνωρίσουμε ότι αυτή η τακτική χωλαίνει. Δεύτερον, υποστηρίζω ότι μετακινούμαστε από τις πολιτικές της ταυτότητας σε μια πολιτική της ταύτισης. Υποστηρίζω μια πολιτική στην οποία οι πολιτικοί δρώντες ταυτίζονται με συγκεκριμένους πολιτικούς σκοπούς και κινητοποιούνται για να επιτύχουν συγκεκριμένους πολιτικούς στόχους. Οι ταυτίσεις που οι πολιτικοί δρώντες επιλέγουν είναι ριζωμένοι σε στοιχεία της ταυτότητάς τους· οι λόγοι για αυτές τις ταυτίσεις ποικίλουν, αλλά η υιοθέτηση μιας ταύτισης δε συνεπάγεται την καθήλωση του συνόλου της ταυτότητας ενός πολίτη σε μια συγκεκριμένη θέση. Οι πολιτικές του γυναικείου κινήματος, σε σημαντικό βαθμό, αναδεικνύουν αυτό το θέμα. Με μια αυστηρή έννοια, το γυναικείο κίνημα έχει να κάνει με την ταύτιση, όχι την ταυτότητα. Πολλές οι οποίες κατέχουν την ταυτότητα “γυναίκα” δεν έχουν ταυτιστεί με το γυναικείο κίνημα. Όσες το έχουν κάνει, το υποδέχονται σαν μια ταύτιση η οποία αντανακλά ένα συγκεκριμένο στοιχείο της ταυτότητάς τους.

Δυο τουλάχιστον ενστάσεις εγείρονται στην πρόταση αυτή. Πρώτον, μπορεί να φαίνεται ότι υποστηρίζω αυτό που οι κριτικοί του παραδοσιακού φιλελευθερισμού ονόμαζαν ιδιωτικοποίηση της ταυτότητας. Η απάντησή μου είναι ότι είναι παραπλανητικό να υποστηρίζεις ότι η φιλελεύθερη πολιτεία ιδιωτικοποίησε την ταυτότητα. Ο φιλελευθερισμός επέβαλε μια ταυτότητα στα άτομα η οποία είτε επέτρεπε είτε απέρριπτε την ισότιμη πολιτική συμμετοχή. Ιδιωτικοποίησε τις διαφορές στην ταυτότητα του παγκόσμιου πολίτη, όχι την ίδια την ταυτότητα. Οι πολιτικές της ταυτότητας το αναπαράγουν αυτό με το να απαιτούν μια συγκεκριμένη ταυτότητα για την πολιτική συμμετοχή και να επιβάλουν ταυτότητες οι οποίες διαγράφουν τις διαφορές καθηλώνοντας την ταυτότητα. Η μετά-την-ταυτότητα πολιτική που υποστηρίζω είναι μια η οποία ούτε επιβάλει μια συγκεκριμένη ταυτότητα ούτε απαιτεί συγκεκριμένες ταυτότητες από τους πολιτικούς δρώντες. Το να πούμε “όχι” στην ταυτότητα και στις δυο περιπτώσεις είναι, πιστεύω, η καλύτερη απάντηση στις πολιτικές της ταυτότητας.

Μια δεύτερη ένσταση είναι ο ισχυρισμός ότι οι εναντιωματικές ταυτότητες που επιχειρούν να αναστρέψουν τα υποτιμητικά στερεότυπα και τους πολιτικούς αποκλεισμούς είναι απαραίτητες για την κατασκευή μιας υγιούς πολιτικής ταυτότητας. Στην πιο ακραία της μορφή η ένσταση αυτή οδηγεί στον ισχυρισμό ότι η πολιτική αναγνώριση -δηλαδή, η εγκαθίδρυση μιας βιώσιμης πολιτικής ταυτότητας- είναι προϋπόθεση για μια υγιή ταυτότητα καθεαυτή (Honneth, 1995). Αυτή δεν είναι μια ασήμαντη ένσταση· αναδεικνύει την καταγωγή των πολιτικών της ταυτότητας σαν κίνημα. Η απάντησή μου στην ένσταση αυτή είναι ότι αν εξετάσουμε τους μηχανισμούς που αποτρέπουν τους περιθωριοποιημένους ανθρώπους από το να βρουν την πολιτική τους φωνή, ανακαλύπτουμε ότι, ειδικά στις Η.Π.Α., δεν είναι οι πολιτικοί θεσμοί που αποτρέπουν αυτό το στόχο αλλά ένα ολόκληρο σύνολο κοινωνικών και πολιτισμικών θεσμών.

Δεν είναι δύσκολο να βρει κανείς παραδείγματα για να φωτίσει αυτή τη θέση. Στη συζήτησή τους γύρω από τα έφηβα κορίτσια, οι Μπράουν και Γκίλιγκαν [Brown L. and C. Gilligan] υποστηρίζουν ότι το αίσθημα κατωτερότητας και ορίου των κοριτσιών εμποτίζεται από τις μητέρες τους και τις δασκάλες τους ακριβώς τη στιγμή που τα κορίτσια εισέρχονται στην εφηβεία (1992). Η Πατρίσια Γουίλιαμς [Patricia Williams] στο *Η Αλχημεία της Φυλής και των Δικαιωμάτων* (1991) συζητά ένα περιστατικό όταν ήταν τριών οπότε και “συνειδητοποίησε” ότι ήταν “έγχρωμη”. Σχολιάζει: “Ξόδεσα την υπόλοιπη ζωή μου αναρρώνοντας από την υποτίμηση του να διαιρούμαι από τον εαυτό μου· ακόμα προσπαθώ να ξεπεράσω την πολικότητα της ίδιας μου της ευαλωτότητας” (1991: 120). Η εμπειρία του να είσαι διαιρεμένη από τον ίδιο σου τον εαυτό είναι μια εμπειρία που οι περισσότερες γυναίκες και οι μη λευκοί στην κοινωνία των Η.Π.Α. γνωρίζουν. Εδώ υποστηρίζω ότι αυτό που δημιουργεί αυτήν τη διπλή συνείδηση δεν είναι ο θεσμός της κυβέρνησής αλλά ένα σύνολο κοινωνικών και πολιτισμικών θεσμών στους οποίους είναι ενσωματωμένη η συνείδηση. Θέλω να υποστηρίξω επιπλέον ότι η λύση σε αυτό το πρόβλημα δε βρίσκεται στην απαίτηση αναγνώρισης συγκεκριμένων ταυτοτήτων στην πολιτική αρένα αλλά, μάλλον, στην αντιμετώπιση του προβλήματος στους λόγους της καθημερινής ζωής. Υιοθετώ μια Φουκωική οπτική εδώ υποστηρίζοντας

ότι τα προβλήματα που αποκαλύπτονται από τις πολιτικές της ταυτότητας πρέπει να αντιμετωπιστούν χρησιμοποιώντας μια έννοια της εξουσίας που προχωράει πέρα από αυτήν την κυβερνητικής πολιτικής εξουσίας. Ένα από τα κεντρικά επιχειρήματα του Φουκώ είναι ότι χρειαζόμαστε μια νέα έννοια της εξουσίας η οποία να μπορεί να εξηγήσει τη μοναδική ανάπτυξη της εξουσίας στο σύγχρονο κόσμο. Υποστηρίζει ότι χρειαζόμαστε μια έννοια της εξουσίας η οποία δεν ορίζει την εξουσία σαν να πηγάζει από μια κεντρική πηγή, είτε πολιτική είτε οικονομική, αλλά, μάλλον, ορίζει την εξουσία σαν πανταχού παρούσα – στους μυριάδες λόγους και πρακτικές που διαπερνούν κάθε στοιχείο της ζωής μας (1980b).

Το πρόβλημα που φωτίζουν οι πολιτικές της ταυτότητας -η υποτίμηση (denigration) συγκεκριμένων κατηγοριών ατόμων, η περιθωριοποίηση των ατόμων αυτών- δεν είναι αποτέλεσμα φανερών πολιτικών αποκλεισμών. Είναι, μάλλον, προϊόντα των πρακτικών που ο Φουκώ ονομάζει τριχοειδή της εξουσίας, των πολλαπλών πρακτικών και λόγων που διαμορφώνουν τις παραμέτρους των ζώων μας. Εκεί πρέπει να κοιτάξουμε για να λύσουμε το πρόβλημα της περιθωριοποιημένης ταυτότητας. Η καθήλωση ενός συνόλου ταυτοτήτων στην πολιτική αρένα δεν φτάνει στην πηγή του προβλήματος.^{xv}

Η προσέγγισή μου εδώ δεν είναι μοναδική. Το δίλημμα των πολιτικών της ταυτότητας έχει γεννήσει ένα σύνολο λύσεων από φεμινίστριες θεωρητικούς. Η Γουέντι Μπράουν (1995), η Νάνσι Φρέιζερ^{xvi} [Nancy Fraser] (1997) και η Άιρις Γιάνγκ [Iris Young] (1997) όλες τους υποστηρίζουν κάποιου είδους πολιτική της μεταμοντέρνας εποχής η οποία συντίθεται από πρακτικές και πραγματιστικές στρατηγικές αντί για μια ταυτότητα. Συμφωνώ με αυτές τις θεωρητικούς ότι οι φεμινίστριες θα έπρεπε να εστιάσουν σε συγκεκριμένους πολιτικούς στόχους αντί για μια ταυτότητα των πολιτικών δρώντων που επιδιώκουν τους στόχους αυτούς. Το πλεονέκτημα της προσέγγισης που προτείνω, ωστόσο, είναι ότι είναι ριζοσπαστική με την τεχνική έννοια του όρου αυτού. Εντοπίζει τη ρίζα του προβλήματος των πολιτικών της ταυτότητας στα σφάλματα της ταυτότητας που είναι ενσωματωμένα στη φιλελεύθερη/ μοντέρνα παράδοση. Υποστηρίζω όχι απλώς ότι θα έπρεπε να μετριάσουμε τους κινδύνους της καθήλωσης της ταυτότητα στην πολιτική αρένα αλλά μάλλον ότι θα έπρεπε να βγάλουμε τελείως την ταυτότητα από την πολιτική. Κάνοντας ξεκάθαρο το ότι οι “πολιτικές της ταυτότητας” του φιλελευθερισμού ήταν που δημιούργησαν εξ αρχής το πρόβλημα γίνεται εξίσου ξεκάθαρο ότι μόνο αποφεύγοντας την ταυτότητα στην πολιτική θα ξεπεραστούν οι αποκλεισμοί του φιλελευθερισμού.

Αναφορές:

- Alcoff, L. (1988) 'Cultural Feminism versus Post-structuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory', *Signs* 13(3): 405–36.
- Benhabib, S. (1999) 'Sexual Difference and Collective Identities: The New Global Constellation', *Signs* 24(2): 335–61.
- Brown, L. and C. Gilligan (1992) *Meeting at the Crossroads: Women's Psychology and Girls' Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brown, W. (1995) *States of Injury: Power and Freedom in Late Modernity*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Butler, J. (1990) *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge. [κυκλοφορεί στα ελληνικά ως *Αναταραχή φύλου: Ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας*, μτφ. Γιώργος Καραμπέλας, εισαγωγή και επιστημονική επιμέλεια Βενετία Καντσά, επίμετρο Αθηνά Αθανασίου, επιμέλεια κειμένου Χριστίνα Σπυροπούλου. Αθήνα: Αλεξάνδρεια 2009]
- Butler, J. (1993) *Bodies that Matter*. New York: Routledge. [κυκλοφορεί στα ελληνικά ως *Σώματα με σημασία: Οριοθετήσεις του «φύλου» στο λόγο*, μτφρ. Πελαγία Μαρκέτου, εισαγωγή και επιστημονική επιμέλεια Αθηνά Αθανασίου. Αθήνα: Εκκρεμές 2008.]
- Butler, J. (1997) *The Psychic Life of Power*. Stanford, CA: Stanford University Press. [κυκλοφορεί στα ελληνικά ως *Η ψυχική ζωή της εξουσίας*, μτφ. Τάσος Μπέτζελος. Αθήνα: Πλέθρον 2009.]
- Connolly, W. (1991) *Identity/Difference: Democratic Negotiations of Political Paradox*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Curry-Johnson, S. (1995) 'Weaving an Identity Tapestry', pp. 221–9 in B.
- Findlen (ed.) *Listen Up: Voices from the Next Feminist Generation*. Seattle, WA: Seal.
- Deleuze, G. and F. Guattari (1977) *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*. New York: Viking. [κυκλοφορεί στα ελληνικά ως *Καπιταλισμός και Σχιζοφρένεια, Ο Αντι-Οιδίπους*, μτφ. Καίτη Ζατζηδήμου, Ιουλιέτα Ράλλη, Εκδόσεις Ράππα, Εξαντλημένο.]
- Dietz, M. (1992) 'Context is All: Feminism and Theories of Citizenship', pp. 63–85 in C. Mouffe (ed.) *Dimensions of Radical Democracy*. New York: Verso.
- Espiritu, Y. (1992) *Asian American Panethnicity: Bridging Institutions and Identities*. Philadelphia, PA: Temple University Press.
- Findlen, B. (ed.) (1995) *Listen Up: Voices from the Next Feminist Generation*. Seattle, WA: Seal.
- Flax, J. (1990) *Thinking Fragments: Psychoanalysis, Feminism and Postmodernism in the Contemporary West*. Berkeley: University of California Press.
- Flax, J. (1993) *Disputed Subjects: Essays on Psychoanalysis, Politics, and Philosophy*. New York: Routledge.
- Foucault, M. (ed.) (1980a) *Herculine Barbin, Being the Recently Discovered Memoirs of a Nineteenth Century Hermaphrodite*, trans. Richard McDongall. New York: Colophon.
- Foucault, M. (1980b) *Power/Knowledge*. New York: Pantheon.
- Fraser, N. (1997) *Justice Interruptus: Critical Reflections on the 'Postsocialist' Condition*. New York: Routledge.
- Glass, J. (1993) *Shattered Selves: Multiple Personality in a Postmodern World*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Hekman, S. (1995) *Moral Voices/Moral Selves*. Cambridge: Polity Press.
- Hirschmann, N. (1996) 'Revisioning Freedom: Relationship, Context, and the Politics of Empowerment', pp. 51–74 in N. Hirschmann and C. Di Stefano (eds) *Revisioning the Political*. Boulder, CO: Westview.
- Honneth, A. (1995) *The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts*. Cambridge: Polity Press.
- Jordan, J. (1994) *Technical Difficulties*. Boston, MA: Beacon.
- Layton, L. (1998) *Who's that Boy? Who's that Girl?: Clinical Practice meets Postmodern Gender Theory*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Lurie, S. (1997) *Unsettled Subjects: Restoring Feminist Politics to Poststructuralist Critique*.

- Durham, NC: Duke University Press.
- Nicholson, L. (ed.) (1990) *Feminism/Postmodernism*. New York: Routledge.
- Phelan, S. (1989) *Identity Politics*. Philadelphia, PA: Temple University Press.
- Scott, J. (1995) 'Multiculturalism and the Politics of Identity', pp. 3–12, 21–31 in John Rajchman (ed.) *The Identity in Question*. New York: Routledge.
- Taylor, C. (1994) *Multiculturalism and the Politics of Recognition: An Essay*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Valverde, M. (1999) 'Identity Politics and the Law in the United States' *Feminist Studies* 25(2): 345–61.
- Walker, R. (ed.) (1995) *To be Real: Telling the Truth and Changing the Face of Feminism*. New York: Doubleday.
- Weeks, K. (1998) *Constituting Feminist Subjects*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Williams, P. (1991) *The Alchemy of Race and Rights*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Winnicott, D.W. (1975) *Through Paediatrics to Psychoanalysis*. New York: Basic Books.
- [κυκλοφορεί στα ελληνικά στο Διαδικασίες ωρίμανσης και διευκολυντικό περιβάλλον, Μελέτες για τη θεωρία της συναισθηματικής ανάπτυξης. μτφ. Θανάσης Χατζόπουλος, Ελληνικά Γράμματα, 2003]
- Young, I. (1997) *Intersecting Voices: Dilemmas of Gender, Political Philosophy, and Policy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Υποσημειώσεις:

- i Με το πολιτικές της ταυτότητας εννοώ την οργάνωση πολιτικών κινημάτων γύρω από συγκεκριμένες ταυτότητες – γυναίκες, φυλετικές/ εθνοτικές ομάδες, γκέι, λεσβίες, και ούτω καθεξής – αντί γύρω από μια πολιτική ιδεολογία ή συγκεκριμένα πολιτικά ζητήματα. [Σ.τ.μ: Το αγγλικό “politics” είναι ουσιαστικό ενικού αριθμού, ωστόσο το αποδίδουμε ως “πολιτικές” για να αναδείξουμε την ποικιλία και πολλαπλότητα αυτών των πολιτικών τάσεων/κινήσεων.]
- ii Και οι δυο πλευρές του ζητήματος της ταυτότητας και των πολιτικών της ταυτότητας συζητιούνται στο *Φεμινισμός Μεταμοντερνισμός* [*Feminism/Postmodernism* (Nicholson, 1990)].
- iii Θέτω ένα παρόμοιο επιχείρημα αναφορικά με τον Ντερντά στο *Ηθικές Φωνές/ Ηθικοί Εαυτοί* [*Moral Voices/Moral Selves* (1995: 141)].
- iv Βλ. Scott (1995) για μια ανάλυση αυτών των ζητημάτων.
- v Βλέπε Hirschmann (1996) και Lurie (1997).
- vi Για μια συζήτηση του παν-Ασιατικού πολιτικού κινήματος από τη σκοπιά αυτή βλέπε Espiritu (1992).
- vii Η έννοια του Benhabib περί “αφηγηματικού εαυτού” είναι άλλο ένα παράδειγμα μιας κριτικής της έννοιας της ταυτότητας της Μπάτλερ η οποία αναζητά ένα ενδιαμέσο έδαφος (1999).
- viii Η Μπάτλερ αναφέρεται παρενθετικά στην αυτοκτονία, αλλά δεν αποτελεί σημείο εστίασης της προσοχής της στην έκθεσή της.
- ix Η Weeks εκθέτει ένα συμβατό επιχείρημα (1998).
- x Δεν έχω πρόθεση να υπονοήσω ότι η θεωρία των αντικειμενότροπων σχέσεων δεν έχει και η ίδια προβλήματα. Για μια κριτική αυτής της προσέγγισης βλέπε το *Ηθικές Φωνές/ Ηθικοί Εαυτοί* (1995).
- xi Βλέπε Flax (1990: 118).
- xii Η Jane Flax εκθέτει ένα παρόμοιο επιχείρημα στο *Αναλογιζόμενοι τα Θραύσματα* [*Thinking Fragments*] (1990). Στο *Επίμαχα Υποκείμενα* [*Disputed Subjects*] (1993), ωστόσο, η Flax φαίνεται να κινείται πιο πολύ στην κατεύθυνση της θέσης της Μπάτλερ πάνω στο ζήτημα.
- xiii Βλέπε Dietz (1992) για ένα παρόμοιο επιχείρημα.
- xiv Εδώ παίρνω αντίθετη θέση σε σχέση με το επιχείρημα της Taylor ότι οι πολιτικές της ταυτότητας μπορούν να χωρέσουν στη φιλελεύθερη πολιτεία (1994).
- xv Η Mariana Valverde εκθέτει ένα παρόμοιο επιχείρημα όταν υποστηρίζει ότι πρέπει να καταγράψουμε την ποικιλία των τρόπων με τους οποίους καταπιέζονται οι άνθρωποι μέσα από τη διαμόρφωση ταυτοτήτων, ενώ καταφεύγουν στις ίδιες αυτές ταυτότητες ως μέσο αλλαγής (1999: 359).
- xvi [Σ.τ.μ] Βλ. στα ελληνικά το κείμενο Nancy Fraser, *Ετεροσεξισμός, Παραγνώριση και Καπιταλισμός: Μια απάντηση στη Judith Butler*, 1996 στο rebelnet.gr αλλά και το αρχικό κείμενο της Μπάτλερ, το οποίο στα ελληνικά κυκλοφορεί ως *Ο μαρξισμός και το “απλώς πολιτισμικό”* στο περιοδικό *Θέσεις* τχ. 93, μτφ. Άκης Γαβρηλίδης, 2005 .